

Deel III. De exegese van het Bijbelboek Spreuken.

Hoofdstuk 20a. De exegese van Spreuken 1:1-7.

De leidraad van het Bijbelboek Spreuken.

NA DE BEWEEGREDEGENEN WAAROM SALOMO HET BIJBELBOEK SPREUKEN GESCHREVEN HEEFT IN de verzen 2-6 vinden we in vers 7 de leidraad waardoor heel dit Bijbelboek wordt gekenmerkt en de gelovige lezer zijn gedrag in zijn dagelijkse leven laat bepalen.

Spreuken 1:7. De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.

Citaten vanuit deze studie.

IN DEZE STUDIE HEB IK SPREUKEN 1:7 VAAK GECITEERD. HET IS KORT GEZEGD DE BELANGRIJKSTE tekst in het Spreukenboek. We verwijzen naar de diverse pagina's en geven een en ander puntsge wijze weer. Zo nodig kom ik er bij de uitleg op terug.

1. Spreuken 1:7 is niet alleen de belangrijkste tekst in Spreuken, het is tevens voor mij persoonlijk het fundament van mijn ziel. Op elke bladzijde van mijn studie komt deze tekst terug. Voor de exegese is het van belang dat de zinsdelen "de vreeze des HEEREN" en "het beginsel der Wijsheid" met elkaar verbonden zijn. Deze zinsdelen vinden we niet alleen in Spreuken (1:7a; 9:10a; 15:33) maar in ongeveer dezelfde woorden ook in Prediker 12:13, Job 28:28 en Psalm 111:10a, al zijn er onbelangrijke onderlinge verschillen. Daarbij komen in de Bijbel de woorden "vreeze" en "wijsheid" heel vaak voor. We hebben er ons rekenschap van te geven. We stuiten hier op bijzonder onderwijs van de Heilige Geest. Ds. F. van Deursen noemde dit "het abc en xyz in de school van Salomo" (zie pag. 25).

2. Denk bij dit vers aan de stijflijn van inclusio (zie pag. 60) en van theodicee (zie pag. 68). Overigens komt de inclusio in Spreuken 31:30 weer terug met de nadruk op de "vreeze des HEEREN" (zie pag. 103).

3. Denk aan de ethische normering van het Bijbelboek Spreuken die we niet kunnen verstaan zonder kennis van de schepping door God en die we als een fundamenteel theologische kenmerk vinden om wijsheid en tucht te weten (zie pag. 78).

4. Met gebruikmaking van spreuken richt de Wijsheid Zelf Haar dialoog en smeekbede tot Haar hoorders om zich te houden aan de Wijsheid waarin voor hen het leven is ook in de dagelijkse levenspraktijk (zie pag. 80).

5. We moeten telkens weer in het oog houden dat het beginsel van de Griekse wijsheid en van die van de volken van het Nabije Oosten ligt in het menselijk verstand maar dat het beginsel van de Oudtestamentische wijsheid in God ligt en in het onderhouden van Zijn Thora (zie pag. 81).

6. De wortel van de dwaasheid om de HEERE te wantrouwen en op zichzelf te vertrouwen ligt in de zondeval en in het boze hart van de mens (zie pag. 82).

7. Alleen door de lens van de vreeze des HEEREN leest de geestelijke lezer het Bijbelboek Spreuken tot zijn nut en zaligheid (zie pag. 83).

8. In hoofdstuk 12 op pag. 87-88 worden zeer behartigenswaardige zaken geschreven over de begrippen "vreeze des HEEREN" en "beginsel der Wijsheid" die van belang zijn voor de exegese.

9. De wijsheidsliteratuur van het Bijbelboek Spreuken onderwijst ook moderne lezers in de juiste weg en waarschuwt tegen verkeerde paden. Maar dit Bijbelboek is meer dan een verzameling opmerkelijke observaties, verboden en vermaningen want onze tekst zegt dat wijsheid in de vreeze des HEEREN de beste vorm is van relatie. Zo vormt de vreeze des HEEREN op die manier het hart van de Bijbelse wijsheidsliteratuur. Onder leiding van Gods Geest maken we in ons dagelijks gedrag uit genade onderscheid tussen wijs en dwaas. Christus Jezus is de Wijsheid Gods in eigen Persoon in Zijn woorden, gelijkenissen en uitspraken en bevestigt zo de Oudtestamentische wijsheidsliteratuur (zie pag. 91).

10. De wijze in het Oude Testament geeft via zijn spreuken wijsheid in allerlei omstandigheden maar altijd vanuit de vreeze des HEEREN (zie pag. 100). We vinden dat belichaamd in Salomo (zie pag. 105).

11. Zie verder de exegese van de eerste vier verzen van Spreuken 1.

Verwijsteksten bij de Kanttekeningen.

UIT HET GEHEEL VAN DE KANTTEKENINGEN BIJ DE STATENVERTALING VERWIJZEN TIEN BIJBEL-plaatsen naar Spreuken 1:7. We hebben er zelf Psalm 111:10 en Prediker 12:13 aan toegevoegd. Het zijn de volgende plaatsen:

1 Koningen 8:40. *'Opdat zij U vrezen al de dagen, die zij leven zullen in het land, dat Gij onzen vaderen gegeven hebt.'*

Job 4:21. *'Verreest niet hun uitnemendheid met hen? Zij sterven, maar niet in wijsheid.'*

Job 5:2. *'Want den dwaze brengt de toornigheid om, en de ijver doodt den slechte.'*

Job 28:28. *'Maar tot den mens heeft Hij gezegd: Zie, de vreeze des HEEREN is de wijsheid, en van het kwade te wijken is het verstand.'*

Psalm 111:10. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid; allen, die ze doen, hebben goed verstand; Zijn lof bestaat tot in der eeuwigheid.'*

Spreuken 4:7. *'De wijsheid is het voornaamste; verkrijg dan wijsheid, en verkrijg verstand met al uw bezitting.'*

Spreuken 8:13. *'De vreeze des HEEREN is, te haten het kwade, de hovaardigheid, en den hoogmoed, en den kwaden weg; Ik haar ook den mond der verkeerdheden.'*

Spreuken 9:10. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid, en de wetenschap der heiligen is verstand.'*

Spreuken 15:33. *'De vreeze des HEEREN is de tucht der wijsheid; en de nederigheid gaat voor de eer.'*

Prediker 12:13. *'Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt allen mensen.'*

Zefanja 3:2. *'Zij hoort naar de stem niet; zij neemt de tucht niet aan; zij vertrouwt niet op den HEERE; tot haar God nadert zij niet.'*

1 Johannes 4:18. *'Er is in de liefde geen vrees, maar de volmaakte liefde drijft de vrees buiten; want de vrees heeft pijn, en die vreest, is niet volmaakt in de liefde.'*

Een enkele opmerking: wanneer koning Salamo de tempel van Jeruzalem die hij heeft laten bouwen inwijdt tot de dienst des HEEREN bidt hij eerst een ontroerend gebed tot de HEERE als zijn Verbondsgod. Hij smeekt dan de HEERE of Hij de kinderen Israëls hier in de tempel wanneer zij bidden wil geven dat zij Hem al hun levensdagen zullen vrezen. Wat deze vreeze des HEEREN precies betekent komt later.

Voor nu is het voldoende op te merken dat dit begrip niet alleen een zeer belangrijk gegeven is in het geheel van het Oude Testament maar ook in de wijsheidsliteratuur en in het bijzonder in het Bijbelboek Spreuken. Daar wijzen alle bovengenoemde teksten op. Tevens is het duidelijk dat de dwazen, ook onder Gods verbondsvolk, degenen zijn die deze vreeze des HEEREN niet kennen noch in hun leven praktiseren.

Vertalingen en tekstgetuigen.

IK HEB DE VOLGENDE VERTALINGEN GERAADPLEEGD ZO NODIG MET TRANSCRIPTIE. VAN VERTALINGEN kan men veel leren voor de exegese.

Biblia Hebraica	יְרֵאת יְהוָה רֵאשִׁית דַּעַת חִכְמָה וּמוֹסָר אֵילִים בְּזוּ: פ
Transcriptie	Yir'at yehw ^{aa} h ree'sjyt daa'at ch ^o km ^{aa} h w ^{oem} w ^{oes} aa ^r 'èwilyl ^{ym} baa ^z w ^{oe} : p
Werkvertaling	De vreeze des HEEREN is fundament van kennis; wijsheid en tucht verachten dwazen.
Septuaginta	ἀρχὴ σοφίας φόβος θεοῦ σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιούσιν αὐτήν εὐσέβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ἀσεβείας ἐξουθενήσουσιν
Transcriptie	Archè sofias fobos theou sunesis de agathè pasi tois poioussin autèn eusebeia de eis theon archè aisthèseos sofian de kai paideian asebeis exouthenèssin
Vertaling	Begin van wijsheid is vrees voor God en goede kennis voor allen die haar betrachten; en Godsvrucht in God is begin van inzicht maar wijsheid en onderricht zullen onrechtvaardigen verachten.

Vulgata	timor Domini principium scientiae sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt
Vertaling	De vrees voor de HEERE is het beginsel der kennis maar de dwazen verachten wijsheid en onderricht.
Franse vert.	Reconnaître l'autorité du Seigneur est l'abc de la sagesse. Seuls les imbéciles méprisent les enseignements et les avertissements des sages.
Vertaling	Het gezag van de Heer te kennen is het abc van de wijsheid. Alleen de dwazen verachten de onderwijzingen en vermaningen van de wijzen.
Duitse vert.	Die Furcht des HERRN ist der Anfang der Erkenntnis. Weisheit und Zucht verachten <i>nur</i> die Narren.
Vertaling	De vreeze des HEEREN is het begin van de kennis. Wijsheid en tucht verachten <i>alleen</i> de dwazen.
Engelse KJV	The fear of the LORD <i>is</i> the beginning of knowledge: <i>but</i> fools despise wisdom and instruction.
Vertaling	De vreeze des HEEREN <i>is</i> het begin van kennis: <i>maar</i> dwazen verachten wijsheid en onderricht.
American SV	The fear of Jehovah is the beginning of knowledge; <i>But</i> the foolish despise wisdom and instruction.
Vertaling	De vreeze des HEEREN is het begin van kennis: <i>maar</i> dwazen verachten wijsheid en onderricht.
Geneva Bible	The feare of the Lord is the beginning of knowledge: but fooles despise wisdom and instruction.
Vertaling	De vreeze des HEEREN is het begin van kennis: maar dwazen verachten wijsheid en onderricht.
Statenvertaling	De vrees des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.
Herziene SV	De vreeze des HEEREN is het beginsel van de kennis, dwazen verachten wijsheid en vermaning.
Nieuwe Vert.	De vreeze des HEEREN is het begin der kennis; de dwazen verachten wijsheid en tucht.
Leidse vertaling	De vrees voor den Heer is de aanvang der kennis, zotten versmaden wijsheid en tucht.
Nw. Bijbelvert.	Het begin van alle kennis is ontzag voor de HEER; een dwaas veracht de wijsheid en weigert elk onderricht.
Het Boek	Maar de basis van alle kennis is het eerbiedig ontzag voor de HEER. Alleen dwazen schatten Gods lessen en wijsheid niet op hun waarde.
Naardense BV	Ontzag voor de Ene is het begin van kennis; wijsheid en vermaning, dwazen zullen die verachten.
Willibrord vert.	De vrees voor Jahwe is het begin van de kennis; wijsheid en tucht worden door de dwazen versmaad.

Bij deze vertalingen heb ik de volgende opmerkingen:

1. Wat de Hebreeuwse Masoretische tekst in de Biblia Hebraica betreft, in het tekstkritisch apparaat en eventuele tekstvarianten is niets te melden. We mogen uitgaan van de onderhavige tekst.

Achter dit vers staat een teken dat een parasj aangeeft; iets dat ook in de Naardense Bijbelvertaling wordt aangegeven.

2. De Septuaginta heeft een forse uitbreiding van deze tekst; vooral in het eerste zinsdeel. Daar zijn de woorden εὐσεβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως toegevoegd. Wellicht wilde men de nadruk leggen op het feit dat het begin van de wijsheid niet zozeer de vreeze Gods is maar de Godsvrucht in God. Misschien is het een verbetering van de schrijvers maar een en ander staat bepaald niet in de tekst. In elk geval verbiedt het zinsverband deze lezing.

Ook staat het woord "goed" in "goede kennis" niet in de tekst.

Daarbij staat in het Hebreeuws geen futurum of toekomstige tijd in ἐξουθενήσουσιν maar een praesens of tegenwoordige tijd. Dat dwazen wijsheid en tucht verachten, ligt niet in de toekomst maar is in het heden al het geval!

Opmerkelijk is voorts dat de Septuaginta “dwazen” vertaald met “onrechtvaardigen” of “goddelozen”.

3. De Vulgata heeft de Hebreeuwse tekst vrij letterlijk vertaald. Voor het Nederlands heb ik in “maar” een tegenstelling gecreëerd tussen het eerste en tweede zinsdeel bij wijze van een antithetisch parallellisme.

4. De Franse vertaling geeft de Hebreeuwse tekst vrij weer. Het begrip “vreeze des HEEREN” geeft deze vertaling weer met “het gezag van de Heer”.

En “beginsel” is niet hetzelfde als “het abc”.

Er staat in het Hebreeuws geen meervoud in het tweede zinsdeel zoals deze vertaling voorgeeft.

Ook wordt er niet gesproken van “wijzen” in de tekst; dat zou een ander woord in het Hebreeuws betekenen.

5. De Duitse vertaling geeft het Hebreeuws juist weer, al voegen ze het woordje “alleen” schuin gedrukt aan hun vertaling toe; om een tegenstelling met het voorafgaande aan te geven.

6. De Engelse vertalingen (King James Version, American Standard Version en Geneva Bible) vertalen de Hebreeuwse tekst correct en zijn bijna woordelijk aan elkaar gelijk; ofschoon het Hebreeuws in de tekst geen lidwoorden gebruikt zoals in deze vertalingen wel gebeurt.

7. Wat de acht door mij geraadpleegde Nederlandse vertalingen aangaat (Statenvertaling, Herziene Statenvertaling, Nieuwe Vertaling, Leidse vertaling, Nieuwe Bijbelvertaling, Het Boek, Naardense Bijbel en Willibrordvertaling) merken we het volgende op:

a. De Statenvertaling gebruikt in haar vertaling lidwoorden die men in de Hebreeuwse tekst niet vindt. In wezen doen ze dat alle acht vooral in het eerste zinsdeel.

b. De Herziene Statenvertaling geeft het Hebreeuwse woord voor “tucht” weer met “vermaning”, wat het overigens ook kan betekenen.

c. De Nieuwe Vertaling geeft in plaats van “beginsel” het woord “begin” dat toch een andere nuance betekent; net als in de Nieuwe Bijbelvertaling en de Willibrord Vertaling.

d. De Leidse vertaling geeft “de vreeze des HEEREN” weer met “vrees voor den Heer” en ziet deze vrees dus meer vanuit de mens opkomen als een zogenaamde genitivus objectivus (tweede naamval van het object) terwijl het woord vanuit het Hebreeuws opgevat dient te worden als een genitivus subjectivus (tweede naamval van het subject) waarbij de HEERE dus Zelf deze vreeze schenkt en in de mens legt. Het is derhalve een groot verschil en voor de exegese zeer belangrijk.

e. In wezen volgen de Nieuwe Bijbelvertaling, Het Boek, de Naardense Bijbel Vertaling en de Willibrord Vertaling, de Leidse Vertaling op het punt, onder d. onder woorden gebracht.

Daarbij ontbreekt het woord “alle” in de Hebreeuwse tekst en het woordje “elk”. Daarbij geeft deze vertaling in “een dwaas” het enkelvoud weer terwijl in het Hebreeuws een meervoud staat.

Wat in deze vertaling positief geduid kan worden, is het feit dat in “weigert elk onder-richt” het boze, zondige, opstandige karakter van de dwaas getekend wordt.

f. Het Boek geeft “beginsel” weer met “basis” wat correct is maar vertaalt zowel het eerste als het tweede zinsdeel van het vers vrij.

Daarbij is het zeer de vraag of “eerbiedig ontzag” hetzelfde is als “vrees”; en “Gods lessen” hetzelfde is als “tucht”.

“Niet op hun waarde schatten” is wat anders als “verachten” maar heeft wel een verzachtende betekenis in de gedachten van mensen.

g. De Naardense Bijbelvertaling geeft het Hebreeuwse יהוה weer met “de Ene”, hetgeen wel meer gebeurt in bepaalde kringen die in navolging van de joden de Godsnaam niet gebruiken en daarom met een ander woord vervangen.

Het tweede zinsdeel van dit vers wordt volgens de Hebreeuwse tekst in dezelfde volgorde weergegeven en daarom wordt het woordje “die” toegevoegd.

h. In de Willibrord Vertaling wordt een passieve vorm gebruikt terwijl het Hebreeuws een actieve vorm gebruikt.

Wanneer we deze vijftien weergaven van de Biblia Hebraica nagaan, geven de meeste

vertalingen aan de grondtekst een bepaalde en soms verkeerde klank zonder nauwkeurig het Hebreeuws in ogenschouw te nemen; althans in grammaticale zin.

Woordstudie vanuit het Hebreeuws.

WE KOMEN NU TOT DE STUDIE VAN DE DIVERSE HEBREEUWSE WOORDEN EN HUN BETEKENIS IN het verband van Spreuken. We verwijzen verder naar de Uitleg. Hier merken we reeds op dat dit zevende vers chiasmisch is opgebouwd waarover ik onder meer elders in deze studie geschreven heb, vooral op pag. 58-59.

יִרְאַתִּי

De eerste consonant is י, yod, met de chireq, een i-klank, als vocaal er onder. De tweede consonant is ר, resj, terwijl er als schriftteken een sjewa mobile onder staat die niet uitgesproken wordt en de lettergreep van een woord aangeeft. De derde consonant is א, alef, met de patach, een a-klank, als vocaal er onder. Daarna komt als accentteken een munah als verbinding met de volgende consonant. De laatste consonant is ת, tau. De transcriptie is: y'r^at. Het is een status constructus femininum singularis substantivum, afgeleid van het woord יראָה, en betekent: vrees of vreeze in de zin van ontzag; vrees voor God; verschrikking.

Deze status constructus betekent dat dit woord verbonden is met het daarop volgende woord namelijk de Godsnaam יהוה; een woord dat bepalend is en in verbinding met het woord יראָה, hoewel zonder lidwoord, toch vertaald moet worden met een lidwoord namelijk: de vreeze des HEEREN. Reeds de ה aan het einde van het woord יראָה duidt erop dat dit begrip een geestelijke lading heeft en betrekking heeft op vrees van de God van Israël. De stam van dit woord is ירא en betekent: vrezēn. Het woord komt met alle derivaten in totaal 408 maal voor in het Oude Testament waarvan 13 maal in Spreuken. De status constructus יראָת komt in totaal 28 maal voor in het Oude Testament waarvan 19 maal in Spreuken.

יְהוֹה

De eerste consonant is י, yod. Het accentteken onder deze consonant is dchi, één van de accenten die onderscheid aangeven. Het schriftteken onder de י is een sjewa quiescens die uitgesproken wordt als een stomme e. De tweede consonant is ה, he. De derde consonant is ו, waw, met een qameets, een aa-klank, als vocaal er onder. De laatste consonant is weer een ה, he. De transcriptie is: y^{ehw}ah. De betekenis is: HEERE. Letterlijk zou men deze Godsnaam kunnen omschrijven als “de Levende” of “Die levend maakt” of ook “Die is”.

רֵאשִׁית

De eerste consonant is ר, resj, met tsere, lange ee-klank, als vocaal er onder. De tweede consonant is א, alef. De derde consonant is ש, sjin, met chireq, i-klank, als vocaal er onder. Het accentteken naast deze consonant is munah waardoor duidelijk wordt dat de volgende consonanten bij dit woord horen. De vierde consonant is י, yod. De vijfde consonant is ת, tau. De transcriptie is: r^{ee}sjyt en betekent: begin; fundament; basis. Dit woord is een status constructus femininum singularis substantivum en hoort derhalve bij het volgende Hebreeuwse woord.

דַּעַת

De eerste consonant is ד, dalet. De punt in deze eerste consonant is dagesj forte om een harde uitspraak aan te geven. De vocaal er onder is qameets, een aa-klank. Het accentteken tussen de eerste en tweede consonant is atnaach om duidelijk te maken dat er onderscheid is tussen de eerste en de tweede consonant. De tweede consonant is ע, ayin, met patach, een a-klank, als vocaal er onder. De laatste consonant is ת, tau. De transcriptie is: d^{aa}at. De betekenis is: kennis, wetenschap, inzicht. Het woord is een substantivum nominativus femininum singularis.

We zagen dit woord eerder in Spreuken 1:2 als een werkwoordsvorm, de zogenaamde infinitivus constructus qal. We mogen daarnaar verwijzen (pag. 160-161). De Masoreten gebruiken

hier dit woord in pausa in verband met een sterkere klemtoon waardoor een patach, een korte a-klank, veranderd wordt in een qameets, een lange aa-klank.

חִכְמָה

De eerste consonant is ח, chet, met qameets chatoef, een korte o-klank als vocaal er onder die voorkomt in een gesloten lettergreep zonder klemtoon. De tweede consonant is כ, kaf, met een sjewa quiescens aan het einde van een lettergreep als schriftteken welke niet uitgesproken wordt. De derde consonant is מ, mem, met qameets, een lange aa-klank als vocaal er onder. Het schriftteken naast de qameets is 'ole wyored die bij de lettergreep met de klemtoon staat. De laatste consonant is ה, he, als aanduiding dat deze wijsheid van God afkomstig is. De transcriptie is: ch^okm^{aa}h. De betekenis is: wijsheid.

Bij dit woord wil ik verwijzen naar wat ik eerder geschreven heb bij de exegese van Spreuken 1:2 en naar de hoofdstukken 9a en 12 van mijn studie.

רְמוּסָר

De eerste consonant is ר, waw, met sjureq er in dat staat voor een oe-klank. De ו wordt in dat geval niet uitgesproken. De tweede consonant is מ, mem. De derde consonant is weer ר, waw, met sjureq, een oe-klank. De vierde consonant is ס, sjamech, met qameets, een aa-klank, als vocaal er onder. De vijfde consonant is ר, resj. De transcriptie is: w^{oe}mw^{oes}aa^r. De betekenis is: tucht, vermaning, discipline.

Ook bij dit woord wil ik verwijzen naar wat ik eerder geschreven heb bij de exegese van Spreuken 1:2 en 1:3.

אֵוִילִים

De eerste consonant is א, alef, met als schriftteken een sjewa compositum, een zogenaamde chatef seghol, er onder, uit te spreken als è. De tweede consonant is ו, waw, met chireq, een i-klank, als vocaal er onder. De derde consonant is י, yod. De vierde consonant is ל, lamed, eveneens met chireq als vocaal er onder. Het accentteken naast de vocaal is merha als verbinding met de laatste consonanten van dit woord. De vijfde consonant is י, yod. En de zesde consonant is מ, slot-mem. De transcriptie is: 'èwⁱyⁱlⁱm. De betekenis is: dwaazen.

Deze Hebreeuwse vorm is een substantivum masculinum pluralis van אֵוִיל, 'èwyl, en betekent dwaas in de zin van iemand met een altijd slecht moreel en goddeloos levensgedrag. Het is een woord dat dikwijls in Spreuken voorkomt. Het kan ook mens of burger betekenen waardoor alles gezegd is wat van een mens is in vergelijking met de eerdere betekenis. Het is treffend dat de koning van Babel, een opvolger van Nebucadnezar toen Juda in Babylonische ballingschap verkeerde Evilmerodach heet. Deze naam schrijft men in het Hebreeuws: אֵוִיל מַרְדֻּךְ. Daarin is dit woord voor "dwaas" te zien: de dwaas van Marduk. En deze Marduk was het hoofd van de afgoden van Babel!

בְּזוּ: פ

De eerste consonant is ב, bet, met een dagesj forte in de consonant als teken dat deze consonant hard moet worden uitgesproken. De vocaal er onder is qameets, een aa-klank. Het schriftteken ernaast is silluq bij de lettergreep met de klemtoon van het laatste woord van een vers, altijd in combinatie met sof passuq, het pausa teken ׃. De tweede consonant is ז, zayin. De derde consonant is ו, waw, met de sjureq er in; gevolgd door het pausa-teken. De transcriptie is b^{aa}zw^{oe}.

Zoals we zien is de laatste aanduiding van de Masoreten de Hebreeuwse consonant פ. Dat is de aanduiding van een parasj in de Biblia Hebraica als teken van een afgesloten gedeelte; zeg maar een soort indeling van het betreffende hoofdstuk (zie pag. 9 van deze studie). In vers 19 staat nog zo'n teken. Vandaar dat onze indeling van Spreuken 1 de volgende is: 1-7; 8-19; en 20-33.

Dit woord is een verbum perfectum derde persoon pluralis in de qalvorm van de stam בזו en betekent verachten, geringschattend behandelen.

De schat aan Schriftuurlijke kennis.

BIJ SPREUKEN 1:7 ZIJN ONDERSTAANDE TEKSTEN VAN BELANG:

Job 28:28. *'Maar tot den mens heeft Hij gezegd: Zie, de vreeze des HEEREN is de wijsheid, en van het kwade te wijken is het verstand.'*

Psalm 111:10. *'Resch. De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid; Schin. allen, die ze doen, hebben goed verstand; Thau. Zijn lof bestaat tot in der eeuwigheid.'*

Psalm 112:1. *'Hallelujah! Aleph. Welgelukzalig is de man, die den HEERE vreest; Beth. die groten lust heeft in Zijn geboden.'*

Spreuken 1:22. *'Gij slechten! hoe lang zult gij de slechtigheid beminnen, en de spotters voor zich de spotternij begeren, en de zotten wetenschap haten?'*

Spreuken 1:29-30. *'Daarom, dat zij de wetenschap gehaat hebben, en de vreeze des HEEREN niet hebben verkoren. Zij hebben in Mijn raad niet bewilligd; al Mijn bestraffingen hebben zij versmaad;'*

Spreuken 5:12-13. *'En zegt: Hoe heb ik de tucht gehaat, en mijn hart de bestraffing versmaad! En heb niet gehoord naar de stem mijner onderwijzers, noch mijn oren geneigd tot mijn leeraars!'*

Spreuken 9:10. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid, en de wetenschap der heiligen is verstand.'*

Spreuken 15:5. *'Een dwaas zal de tucht zijns vaders versmaden; maar die de bestraffing waarneemt, zal kloekzinniglijk handelen.'*

Spreuken 18:2. *'De zot heeft geen lust aan verstandigheid, maar daarin, dat zijn hart zich ontdekt.'*

Prediker 12:13. *'Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt allen mensen.'*

Johannes 3:18-21. *'Die in Hem gelooft, wordt niet veroordeeld, maar die niet gelooft, is alrede veroordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in den Naam des eniggeboren Zoons van God. En dit is het oordeel, dat het licht in de wereld gekomen is, en de mensen hebben de duisternis liever gehad dan het licht; want hun werken waren boos. Want een iegelijk, die kwaad doet, haat het licht, en komt tot het licht niet, opdat zijn werken niet bestraft worden. Maar die de waarheid doet, komt tot het licht, opdat zijn werken openbaar worden, dat zij in God gedaan zijn.'*

Romeinen 1:28. *'En gelijk het hun niet goed gedacht heeft God in erkenis te houden, zo heeft God hen overgegeven in een verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen;'*

Enkele opmerkingen:

1. Deze schat toont vanuit bovenstaande teksten duidelijk aan dat het begrip "vreeze des HEEREN" uiterst belangrijk is voor het verstaan van de wijsheidsliteratuur in het algemeen en van het Bijbelboek Spreuken in het bijzonder.

2. Tegelijkertijd blijkt hoezeer allen die deze "vreeze des HEEREN" verwerpen zelfs al is het onder een vrome schijn in wezen God verachten en ten diepste niet zalig willen worden. Ook hen wordt deze Wijsheid Die Christus Zelf is uit genade aangeboden maar zij hebben niet gewild. Inderdaad zijn onwil en ongeloof de grootste zonde en maken onze schuld tegenover God dagelijks groter.

3. De geciteerde teksten van Christus en de apostel Paulus uit het Nieuwe Testament tonen de schuld van het ongeloof duidelijk aan en is een bevestiging van het feit van onze tekst.

4. Zie verder bij de Uitleg.

Uitleg.

a. IN ONZE TEKST IS SPRAKE VAN EEN ANTITHETISCH PARALLELLISME. WE VERWIJZEN DAARVOOR naar pagina's 64-65 en 68 van deze studie. Dit soort parallellisme komt vaak voor in het Bijbelboek Spreuken waarbij het tweede zinsdeel of colon tegengesteld is aan het eerste zinsdeel of colon. Eigenlijk is onze tekst een theologische paraplu over het gehele Spreukenboek. Aan de vreeze des HEEREN moet al het menselijk gedrag beantwoorden.

b. Het apocriefe boek van de "Wijsheid van Jesus Sirach" gaat verder dan Spreuken. Want niet alleen benadrukt Jesus Sirach dat de vreeze des HEEREN het begin is van de wijsheid (Sirach 1:14), maar ook de volheid van de wijsheid (Sirach 1:16), de kroon van de wijsheid (Sirach 1:18), de wortel van de wijsheid (Sirach 1:20) en het leven (Sirach 50:28).

c. Niettemin bevat Spreuken 1:7 geen aanprijzing van de Godsvrucht maar een aanprijzing van de Wijsheid al is de vreeze des HEEREN wel de weg daartoe en het fundament daarvoor.

d. Om op de vreeze des HEEREN als het fundament van de Wijsheid de nadruk te leggen gebruikt Salomo de stijfiguur van de inclusio (zie onder 1l). Het valt immers op dat in vers 2 de woorden חכמה en מוסר worden gebruikt en in vers 7 idem dito. Daarmee vormen de verzen 1-7 een afgesloten geheel. Dit geldt trouwens ook voor Spreuken 1-9, vergelijk vers 10; en tevens voor het gehele Spreukenboek omdat de vreeze des HEEREN zowel in hoofdstuk 1:7 gebruikt wordt als ook in hoofdstuk 31:30. Zo wordt het Boek der Spreuken gekenmerkt door de vreeze des HEEREN alsmede door vrouwelijke motieven die de noodzaak van vaderlijke vermaningen benadrukken in de hoofdstukken 1-9, gelet op de vijf intermezzo's in de hoofdstukken 1:20-33; 3:13-20; 6:1-19; 8:1-36; en 9:1-18.

e. Tegelijk zien we juist in het gebruik van de vreeze des HEEREN het verband met de Thora in de eerste vijf boeken van het Oude Testament.

f. Ook worden op deze manier de twee wegen tegenover elkaar gesteld: een vruchtbaar leven in de vreeze des HEEREN en een vluchtig leven zoals we dat in onze huidige maatschappij waarnemen in het verachten van de vreeze des HEEREN door dwazen. Deze twee wegen zien we niet alleen in Spreuken maar bijvoorbeeld ook in de Psalmen. De HEERE Jezus heeft hier in Zijn onderwijs en gelijkenissen op teruggegrepen.

g. Er is geen enkel boek over de hele wereld bekend dat meer over ethische zaken spreekt dan dit Spreukenboek waarin Salomo het beginsel van alle wijsheid weergeeft als het fundament en de leidraad van al ons handelen en wandelen in het dagelijkse leven. Alles wat hieraan beantwoordt is wijsheid, maar alles wat hier niet aan beantwoordt is dwaasheid. De plicht van elk mens samen met al zijn welzijn en zijn eerste en laatste les op het pad der Godzaligheid zijn in Spreuken 1:7 begrepen. Gods inzettingen en rechten zijn het zo waard om behouden en gedaan te worden (zie Deuteronomium 4:6-7). Laten zij ons morgen- en avondoffer zijn om Christus' wil!

h. De profeet Micha geeft goed onderwijs dat past bij onze tekst. We hebben dat gezien in een kerk op Urk met als opschrift: "Geen beter les en meer van kracht dan Micha zes en wel vers acht". En in Micha 6:8 schrijft de profeet: *'Hij heeft u bekend gemaakt, o mens! wat goed is; en wat eist de HEERE van u, dan recht te doen, en weldadigheid lief te hebben, en ootmoedigheid te wandelen met uw God?'* Dat is de vreeze des HEEREN in de praktijk. Salomo leert zijn leerlingen op de school van de Wijsheid twee belangrijke lessen: God vrezen in de eerste plaats (Spreuken 1:7) en in het kader van Godsvrucht onze ouders eren (Spreuken 1:8-9), maar daar later over.

i. Duidelijk blijkt vanuit onze tekst dat de uitdrukking "vreeze des HEEREN" een genitivus subjectivus en geen genitivus objectivus is. Het is een technische uitdrukking voor het feit dat deze "vreeze" niet van de mens uitgaat maar van God. Het is een vreeze die de HEERE de mens inboezemt. Zonder de vreeze des HEEREN of ware Godsvrucht is alle wijsheid louter dwaasheid en in haar gevolg schadelijker dan onkunde of eenvoud. Je kunt iets doen of nalaten vanuit de opvoeding, vanuit jezelf, je redelijk denken, het genoten onderwijs of vanuit een zeker godsdienstig en wettisch gevoelen maar dat is heel wat anders dan wanneer je iets doet of nalaat vanuit de vreeze God. Zie Spreuken 3:3: *'Dat de goedertierenheid en de trouw u niet verlaten; bind ze aan uw hals, schrijf ze op de tafel uws harten.'*

1a. De hoofdvraag bij dit alles is natuurlijk: wat is de "vreeze des HEEREN"? Want wanneer iets duidelijk is, is het wel dat dit begrip voor het verstaan van de wijsheidsliteratuur zoals we die in het Oude Testament vinden en voornamelijk ook in Spreuken van grote importantie is. We durven de stelling aan dat er zonder deze "vreeze des HEEREN" geen wijsheid is; noch seculier noch geestelijk. Voor ons bevestigt het Nieuwe Testament deze stelling. De HEERE Jezus en de apostelen hebben hetzelfde geleerd. Ja, het raakt ons allen heel persoonlijk. Want elk kind van God dient zich voor God te verootmoedigen en Zijn geboden te doen want het zijn de geboden van mijn Vader en deze zijn om Christus' wil niet zwaar. Inderdaad is Zijn toorn bitter maar Zijn liefde zoet, o zo zoet! (zie Hebreë 12:28-29) De vreeze des HEEREN is het voornaamste van de kennis. Die dit niet weten, weten niets. Als het goed is, doortrekt deze vreeze des HEEREN heel ons hart en leven. Christus zegt in Johannes 7:17: *'Zo iemand wil Deszelfs (namelijk van Hem Die Christus gezonden heeft) wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is, dan of Ik van Mijzelven spreek.'* Zij weten genoeg die weten hoe ze God hebben te vrezen en Hem in alles willen behagen.

1b. Natuurlijk kunnen mensen precies weten wat de "vreeze des HEEREN" betekent en er in hun dagelijks leven ook vorm aan geven in uiterlijke zin zoals de farizeë en schriftgeleerden in de dagen van Christus' omwandeling op aarde maar er toch met hun hart vreemd aan zijn. We

zullen dan buiten het Koninkrijk Gods blijven en de eeuwigheid zal bitter voor ons zijn; uiterst bitter. In wezen is uiterlijke godsvrucht geen godsvrucht zoals een goudstuk van doublé wel op goud lijkt maar het niet is; een goudsmid geeft er niets voor! Salomo vermaant: *'Uw hart zij niet nijdig over de zondaren; maar zijt te allen dage in de vreeze des HEEREN'* (Spreuken 23:17). Ouders zijn gehouden hun kinderen op te voeden *'in de lering en vermaning des HEEREN'* (Efeze 6:4b).

1c. Het is in het licht van bovenstaande dan ook uiterst belangrijk wat het begrip "vreeze" en "vreeze des HEEREN" inhoudt. Het Hebreeuwse woord in onze tekst komt zoals we boven schreven in totaal 28 maal voor in het Oude Testament waarvan 19 maal in Spreuken: in Genesis 20:11; 2 Samuël 23:3; Nehemia 5:15; Job 28:28; Psalm 19:10; 34:12; 111:10; Spreuken 1:7; 2:5; 3:7; 8:13; 9:10; 10:27; 14:2, 26-27; 15:16, 33; 16:6; 19:23; 22:4; 23:17; 24:21; 28:14; 29:25; 31:30; Jesaja 7:25; 33:6. We gaan deze teksten achtereenvolgens na:

Abraham merkt in Genesis 20 op dat er geen vreeze Gods was in Gerar in het zuiden van Kanaän bij de Filistijnse koning Abimelech hetgeen daaruit blijkt dat de Filistijnen Abraham, met wie Sarah getrouwd is, willen doden. Conclusie: Deze vreeze Gods wordt zichtbaar in de daden van mensen jegens elkaar ondanks en in weerwil van hun zonde.

Davids laatste woorden in 2 Samuël 23 getuigen van Christus, omdat *'de God Israëls'* en *'de Rotssteen Israëls'* Zelf tot hem heeft gesproken: *'Er zal zijn een Heerser over de mensen, een Rechtvaardige, een Heerser in de vreeze Gods'*. Wie is er anders mee bedoeld dan onze HEERE Jezus Christus? Let erop dat Hij een Heerser in de vreeze Gods wordt genoemd!

Nehemia getuigt in Nehemia 5 dat hij niet gehandeld heeft tegenover het volk in Israël na de ballingschap zoals de vorige landvoogden. En waarom? Hij geeft het antwoord: *'om der vreeze Gods wil'*. Zo blijkt de vreeze Gods dus ook praktisch door te werken in de maatschappij en in het landsbestuur!

In Job 28 getuigt Job dat de wijsheid alleen van God komt. En die Wijsheid is Christus. We moeten daar niet over gaan redeneren en filosoferen maar Hem gelovig aanvaarden. Toch heeft de mens hierin terdege zijn verantwoordelijkheid. Want vers 28 getuigt: *'Maar tot de mens heeft Hij gezegd: Zie, de vreeze des HEEREN is de wijsheid, en van het kwade te wijken is het verstand.'* Conclusie: de definitie van ware Bijbelse Wijsheid is de vreeze des HEEREN. Zie ook Psalm 111. En waaruit blijkt dat? Door van het kwade te wijken! Alleen dan handelt een mens verstandig en gelovig. Op deze wijze beschouwd heeft alleen het christelijke geloof zowel in orthodoxie als orthopraxie ook in deze wegzinkende wereld toekomst. De "vreeze des HEEREN" heeft ook alles te maken met het ware Christelijke geloof.

Wie zich afvraagt of bovengenoemde stelling wel juist is krijgt in Psalm 19 antwoord. Immers, de vreeze des HEEREN is rein en bestaat tot in eeuwigheid. Een en ander werkt ook door in de gezinnen waar ouders de geweldige taak hebben hun kinderen de vreeze des HEEREN te leren zoals Psalm 34 getuigt. De vreeze des HEEREN kan dus worden geleerd! Ook aan kinderen! De HEERE schakelt daartoe ouders in.

Haast vanzelfsprekend is de conclusie dat deze gelovige en Godvrezende ouders dus ook iets moeten kennen van de ware Godsvreeze. Hoe zouden ze het anders aan hun kinderen kunnen leren? Niet alleen hebben deze ouders middels hun jawoord toen ze hun kleine kinderen ten Doop hielden en de zegen van Gods genadeverbond hebben afgesmeekt beloofd dat ze hun kinderen zouden opvoeden in de vreeze Gods, ze krijgen ook elke zondag als het goed is daartoe voedsel aangereikt onder de prediking van Gods Woord.

Tegelijk voeg ik eraan toe dat deze vreeze Gods niet bestaat in het koud en zonder gevoel wettisch en vormelijk onderhouden van allerlei geboden en verboden maar integendeel in het voorleven van Gods liefde en genade in het dagelijks leven uit het geloof en in het uitleggen aan kinderen waarom ouders bepaalde zaken doen of nalaten uit liefde tot God en Zijn dienst. Deze vreeze Gods wordt gekenmerkt door wat de Berijming van de Tien Geboden benadrukt: om die te doen uit dankbaarheid.

Soms wordt het woord "vrees" ook wel seculier gebruikt zoals blijkt uit Jesaja 7:25. Tegelijk verkondigt de profeet in hoofdstuk 33 dat God de ondergang van de vijanden van Israël belooft terwijl hij ter vertroosting van zijn volk in vers 6 eraan toevoegt: *'de vreeze des HEEREN zal zijn schat zijn'* en ook *'de sterkte van uw behoudenissen zal zijn wijsheid en kennis'*. Hier zien dus weer de drieslag vreeze des HEEREN, wijsheid en kennis net als in onze tekst in Spreuken. Tevens maakt de profeet duidelijk dat de vreeze des HEEREN een schat is, namelijk van wijsheid en kennis. Zalig wie

deze schat tot zijn deel ontvangt door de Heilige Geest om Christus' wil (zie Jesaja 11:2).

1d. Wanneer we de boven geciteerde teksten uit Spreuken nalopen op het begrip "vreeze des HEEREN", komen we tot de conclusie dat op alle terreinen van het dagelijkse leven de vreeze des HEEREN het belangrijkste is; juist ook bij de huwelijkskeuze. Aan de andere kant worden door het gebrek aan de ware vreeze des HEEREN de jaren der goddelozen verkort. Het is opvallend dat het woord "vreeze" en het begrip "vreeze des HEEREN" in het hele Spreukenboek terugkeert. Het is er geheel van doortrokken. Tevens merken wij de inclusio³⁹ op waaruit blijkt dat het begrip van de vreeze des HEEREN voor het verstaan van Spreuken uiterst belangrijk is en niet alleen uit de onder 1c geciteerde teksten.

1e. Daarbij heeft het woord "vreeze" in de uitdrukking "vreeze des HEEREN" niets te maken met angst. Zo functioneert dit wel in het gewone spraakgebruik. Wanneer wij angst koesteren voor onbekende of dreigende gebeurtenissen in de buitenwereld op ons afkomen al is het alleen maar in onze fantasie, deinzen we terug, kruipen in onze schulp of vertonen allerlei afweerreacties. Bij het naderen van een roofdier deinst het paard terug, spert de ogen wijd open en begint over heel zijn lichaam te trillen. Het doet krampachtige pogingen om zich er tegen te verweren, steigert, trekt aan zijn leidsels, vlucht her- en derwaarts en rent tegen een boom alsof dit roofdier het paard reeds had gegrepen. Dat zien we bijvoorbeeld in Numeri 22:22-35 gebeuren wanneer de valse profeet Bileam op weg is naar Balak, de koning van Moab, en zijn ezelin ziet de Engel des HEEREN met getrokken zwaard op haar afkomen terwijl Bileam Hem niet opmerkt.

1f. Dit bovenstaande geldt ook voor een mens in zijn redeloze en uitzinnige angst, wanneer hij niet alleen onbekende doodsdreigingen op zich ziet afkomen maar ook wanneer hij geconfronteerd wordt met demonische afgoden die hem willen verwoesten. Dat geldt niet alleen een heiden uit de Oudheid maar ook een moderne heiden die zijn angstige gevoelens zoveel mogelijk onder controle houdt. De heiden zoekt het in allerlei offers om de goden tevreden te stellen. De onzekere heiden van vandaag zoekt het in een poging tot zelfverdediging bijvoorbeeld in amuletten, in boeddha-beelden of in massamedia; alles gericht om God met Wie hij heeft afgerekend af te weren en zijn angstige geweten zo mogelijk tot rust te brengen.

In wezen zien we dat in het begin van de Bijbel toen Adam in zijn ontmoeting met God zei: *'Ik hoorde Uw stem in den hof, en ik vreesde; want ik ben naakt; daarom verborg ik mij.'* (Genesis 3:10). Adam en Eva hadden uit ongehoorzaamheid gegeten van de verboden boom en verbraken moedwillig hun band met God. In wezen zien we dat ook bij een onwedergeboren, ongelovig en onbekeerd kerkelijk mens die zich achter de vijgenbladeren van een eigenwillige godsdienst veilig waant maar de ware God in Christus buiten zijn dagelijkse leven houdt.

Want de vreeze des HEEREN, die de bron is van alle ethisch gedrag en centrum van het karakter van een mens in zijn relatie met God, heeft ook de kerkelijke mens van vandaag verworpen en is zichzelf tot wet en norm. Hij doet wat hijzelf goed vindt tot in het meest perverse toe ook op sexueel gebied. Terwijl de ware vreeze des HEEREN tot nederigheid leidt en trots vermijdt; immers wijsheid begint met de gelovige relatie met God. Zo is de vreeze des HEEREN het enige dat mensen zegent en leidt tot zijn welzijn hier op aarde en tot in eeuwigheid.

1g. Maar hoe tekent de Bijbel de vreeze des HEEREN? Moeten er offers worden gebracht om de God van de Bijbel tevreden te stellen? Waarom tekent het Oude Testament een heel scala van geboden en verboden waarvan de Thora melding maakt? Is de God van het Oude Testament een God waar men bang voor zou moeten zijn en de God van het Nieuwe Testament in Christus een lievige God Die de wereld verzoent inclusief een mens die niet gelooft? We zeggen niet dat we deze vragen als onbelangrijk en niet ter zake doende van de hand wijzen. Ze zijn wel degelijk belangrijk in het licht van onze tekst uit Spreuken 1. Want moeten we de weg van een groot aantal geboden en verboden in ons gedrag met goed gevolg aflopen om wetenschap en wijsheid te verkrijgen? Is daartoe het doen van Gods wet slechts het begin?

1h. Het feit dat God in plaats van vijgenbladeren aan het eerste mensenpaar kleding gaf om zijn schaamte te bedekken waartoe Hij dieren slachtte, geeft ons een eerste oplossing van dit raadsel. *'En de HEERE God maakte voor Adam en zijn vrouw rokken van vellen, en toog ze hun aan.'* (Genesis 3:21) Dit is reeds Gods genade. En God handelt met de mens en met Zijn volk ook uit enkel

³⁹ Inclusio is een stijlfiguur in de Hebreeuwse poëzie, die gekenmerkt wordt door een herhaling van woorden aan het begin van een pericop of een Bijbelboek en aan het einde ervan. Ook pleit deze stijlfiguur voor de eenheid van het Bijbelboek Spreuken als geheel (hoofdstukken 1 tot en met 31) en voor Salomo als auteur van het hele Boek.

genade. Hoe blijkt die trouw van God op de Sinaï waar God Zijn wet, geboden en verboden gaf en de offerdienst instelde welke offers heenwezen naar het offer op Golgotha dat Christus, Gods eniggeboren Zoon, zou brengen tot verzoening van de zonde!

1i. Zo doorbreekt God de heidense gedachte van vrees bij Zijn volk, maar wel op een heel speciale manier. Want juist bij de Sinaï blijkt Gods heilige toorn tegen de zonde. Juist bij de Sinaï wordt op grond van genade de angst uit haar valse heidense vermomming weggedaan. Opdat Israël en wij, die lust –en geen last! – hebben om de HEERE te vrezen (Nehemia 1:11), voor eens en voor altijd de les zouden leren: niet mijn gave aan God maar Gods gave aan mij is van allesbeslissende betekenis. Daarom schrijft Mozes: *‘En de ganse berg Sinaï rookte, omdat de HEERE op denzelfden nederkwam in vuur; en zijn rook ging op, als de rook van een oven; en de ganse berg beefde zeer.’* (Exodus 19:18) Daarom voegt Paulus eraan toe: *‘En Mozes, zo vreselijk was het gezicht, zeide: Ik ben gans bevreesd en bevende.’* (Hebreë 12:21) Opdat daardoor Israël en wij zouden leren dat genade inderdaad volop genade van God is op grond van Gods welbehagen alleen; dat vergeving van schuld inderdaad voluit vergeving van schuld is op grond van Christus’ bloed jegens de grootste der zondaren; en dat vernieuwing door de Heilige Geest inderdaad totale vernieuwing is door de heiligheid van Christus aangebracht.

1j. Werkelijk, er is geen enkele tegenstelling tussen de God van het Oude en de God van het Nieuwe Testament. Daarom kon de engel tot de herders in de velden van Efratha zeggen: *‘Vreest niet, want, ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die al den volke wezen zal; namelijk dat u heden geboren is de Zaligmaker, Welke is Christus, de HEERE, in de stad Davids.’* (Lukas 2:10-11) En dit “vreest niet” komt 365 maal voor in heel de Bijbel zowel Oude als Nieuwe Testament; of neen toch niet maar 366 maal: ook voor het door ons zo genoemde schrikkeljaar.

1k. Voor een gelovige uit het Oude en Nieuwe Testament die leeft en wandelt in de vreeze des HEEREN is elke angst en onzekerheid verdwenen. En mochten deze nog de kop opsteken weten ze waar ze er mee naar toe moeten. *‘De Gemeenten dan, door geheel Judea, en Galilea, en Samaria, hadden vrede, en werden gesticht; en wandelende in de vreeze des HEEREN, en de vertroosting des Heiligen Geestes, werden vermenigvuldigd.’* (Handelingen 9:31) *‘In God zal ik Zijn woord prijzen; ik vertrouw op God, ik zal niet vrezen; wat zoude mij vlees doen?’* (Psalm 56:5)⁴⁰ Die vreest voor de HEERE is in wezen vrij van alle vrees voor mensen (zie 1 Johannes 4:18).

2a. Nu staat het begrip “vreeze” doorgaans niet op zichzelf maar vaak in verbinding met “HEERE”, de Verbondsnaam van God, zoals ook in onze tekst: “vreeze des HEEREN” of ontzag voor God. Dat blijkt ook wel uit boven geciteerde teksten vooral uit het Bijbelboek Spreuken. Deze nauwe relatie tussen levenswijsheid en eerbied voor God is belangrijk; het één kan niet zonder het andere. Dat is geen zaak van gevoel maar van daadwerkelijke vroomheid die haar stempel op heel het leven drukt zoals Salomo onder woorden brengt in Spreuken 8:13: *‘De vreeze des HEEREN is te haten het kwade, de hovaardigheid, en den hoogmoed, en den kwaden weg; Ik haat ook den mond der verkeerdheden.’*

Wat betekent nu dit woord: HEERE? In het Hebreeuws staan de consonanten יהוה, weergegeven door de hoofdletters YHWH of in onze Statenvertaling met de Naam HEERE met vijf hoofdletters. Deze Godsnaam – we noemen dat het zogenaamde Tetragrammaton –, de God van het verbond dat Hij met Zijn volk op de Sinaï gesloten heeft, komt heel vaak voor in het Oude Testament: in de Thora 1820 maal, in de profetische geschriften 3523 maal en in de Geschriften 1485 maal; in totaal dus 6828 maal waarvan 87 maal in het Bijbelboek Spreuken. Tussen haakjes, het feit dat dit Tetragrammaton zo dikwijls in Spreuken voorkomt is één van de redenen waarom we Spreuken niet los en geïsoleerd mogen zien van het geheel van het Oude Testament maar integendeel een intrinsiek onderdeel van het hele Oude Testament is!

2b. De Septuaginta geeft deze Godsnaam doorgaans weer met de Naam ΚΥΡΙΟΣ, Heere of Heerser maar hier in onze tekst met het woord θεός, God. Dit laatste is een betere weergave van de Godsnaam. Eerder (pag. 15 van deze studie) heb ik gezegd: “de Bijbel waarin God יהוה heet, is de Bijbel van een volk. En de Bijbel waarin God ΚΥΡΙΟΣ heet, is de Bijbel van de wereld.” De Naam voor Christus Jezus, Gods Zoon, ΚΥΡΙΟΣ, wordt vaak gebruikt in het Nieuwe Testament. Dat lijkt ons de verklaring waarom de Statenvertaling in het Nieuwe Testament de Naam “Heere” voor “Heere Jezus Christus” met kleine letters schrijft en niet met hoofdletters zoals in het Oude Testament.

⁴⁰ Zie ook het proefschrift van Dr. H. Vreekamp, getiteld “De vreeze des Heren”, Een oorsprongwoord in de systematische theologie, in eigen beheer uitgegeven in 1982.

2c. In elk geval klonk ook in die Naam de belijdenis van de christenen in het Romeinse rijk door. Niet de keizer die zich $\kappa\rho\upsilon\sigma\omicron\varsigma$ liet noemen maar het niet was maar Christus is $\kappa\rho\upsilon\sigma\omicron\varsigma$. Daarom lezen we ook in Filippensen 2:9-11: *'Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd, en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven alle naam is; opdat in den Naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn. En alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de HEERE zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders.'* Daarom schrijf ik in deze studie de Naam "HEERE" voor "HEERE Jezus Christus" net als in het Oude Testament met allemaal hoofdletters omdat Hij de Naam יהוה, de Verbondsnaam van God, Zijn hemelse Vader, heeft ontvangen.

2d. In het Hebreeuws is de Naam יהוה in wezen een samenstelling van twee woorden: de consonanten י, ה, ו, ו en ה met daaronder de vocalen die behoren bij het woord אדוני, Adonai, dat letterlijk: mijn Heere of mijn Meester betekent waardoor het woord יהוה in wezen onuitsprekelijk was. Dat is dan ook de bedoeling geweest van de joodse taalgeleerden of Masoreten. Ze wilden de Godsnaam voor ijdel gebruik vrijwaren vanwege strikte handhaving van het derde gebod. Latere christelijke geleerden die deze laatste gedachten niet kenden spraken het Tetragrammaton overigens foutief zo uit als het er stond en lazen er de Naam Jehovah of Jahweh in. Joden gebruiken soms in plaats van Adonai het woord: de Naam of de Gezegende.

2e. De Naam יהוה komt eigenlijk van een imperfectum qal van een oud werkwoord הוה, hwh, dat in het latere Hebreeuws היה, hyh, luidt en de betekenis heeft van "zijn". Dat betekent dat de betekenis van יהוה vanuit het Bijbels Hebreeuws zou zijn geweest: "Hij is" of "Hij zal zijn"; in ieder geval niet: "Het zijnde" zoals men in de Middeleeuwen onder invloed van de heidense filosofie van Aristoteles dacht. De God van de Bijbel is niet een onpersoonlijk "Het" maar de Hoogstpersoonlijke "Hij".

2f. "Hij is" in tegenstelling tot de machten van Baäl die de Egyptenaars aanbaden die niet zijn. Zo heeft Hij Zich aan Mozes bekend gemaakt in het braambos dat wel brandde maar niet verteerde. Dat wil zeggen: niet de vlammen heersen over het braambos want dan zouden ze in korte tijd doven maar het braambos heerst over de vlammen. God heerst over de vlammen en dat maakt Mozes verwonderd. Met die Naam en in die kracht moet Mozes tot de kinderen Israëls gaan: *'Hoe is Zijn naam? wat zal ik tot hen zeggen? En God zeide tot Mozes: IK ZAL ZIJN, DIE IK ZIJN ZAL! Ook zeide Hij: Alzo zult gij tot de kinderen Israëls zeggen: IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden.'* (Exodus 3:13b-14; zie ook Exodus 6:2) De HEERE is de God des verbonds. Het gebruik van deze Naam verbindt Spreuken en zeker het motto in Spreuken 1:7 zeer nauw met de Torah in tegenstelling met wat sommige moderne geleerden beweren! Het vreezen van de God van Israël is geen algemeen religieus gevoel maar fundament van alle wijsheid en voorwaarde om de geschapen werkelijkheid van de Schepper des hemels en der aarde te verstaan. Zie Psalm 34:10: *'Vrees den HEERE, gij Zijn heiligen! want die Hem vreezen, hebben geen gebrek.'*

2g. Allerlei afgodische, negatieve en duivelse machten zijn er wel; en God laat hen tot hun hoogste kracht komen; maar om ze daarna als in één oogwenk te vernietigen. Dat heeft Hij getoond in Christus Jezus, Zijn Zoon, Die in het laatste Bijbelboek getuigt: *'Ik ben de Alfa, en de Omega, het Begin en het Einde; de Eerste en de Laatste.'* (Openbaring 22:13) U ziet: weer dat "Ik ben"! Zo is God de Vader! Zo is God de Zoon! En zo is God de Heilige Geest!

2h. Deze God hebben wij te "vreezen" met het oog op de "vreeze des HEEREN". In het licht van bovenstaande betekent dit dus niet dat we angstig voor Hem in een stil hoekje moeten wegkruipen omdat we bang zijn dat Hij ons kwaad berokkent. In wezen maakt dat de duivel ons wijs! God zoekt slechts het goede voor ons. Als de "vreeze des HEEREN" ons angst geeft zou dat bepaald niet het beginsel der wetenschap zijn maar integendeel. Bovendien zou dat meer iets zeggen over onszelf dan over de HEERE. Het zou betekenen dat wij nog als onvernieuwde en onwedergeboren mensen over deze aarde zouden gaan en dat we meer geloof hechten aan het woord van die lelijke satan dan aan het Woord van de levende God. Juist de "vreeze des HEEREN" wil ons leren ontzag te hebben voor Zijn majesteit en dat Hij ons genade schenkt om tot Zijn barmhartigheid in Christus de toevlucht te nemen en aan Zijn voeten neer te knielen met belijdenis van onze zonde en schuld om dan van Hem te leren hoe wij ons in ons dagelijkse levensgedrag hebben te richten in de weg van Zijn heilzame geboden. Zo is de vreeze des HEEREN inderdaad "het fundament van de wetenschap". Wijsheid zonder Godsvrucht is geen wijsheid en Godsvrucht die zich niet in wijsheid openbaart is ondenkbaar. En wanneer het je aan wijsheid ontbreekt, zie Jakobus 1:5-6.

De tijd van Salomo was een tijd van grote weelde en welvaart. Maar zijn tijd was ook een gevaarlijke tijd. Men kon de weelde niet verdragen. De godsdienst der vaderen werd verlaten. Waarheid en tucht werden verworpen, wereldzin en ongeloof namen toe. En dat terwijl de Godsvrucht de alfa en omega, leven en ziel, grondslag en wortel, middelpunt en volmaking der ware wijsheid is. Job, David en Salomo kende de waarheid van deze eerste wijze les bij ervaring. Want ondanks alles geldt: het eerste, voornaamste, hoofd en toppunt, hoofdsom en ziel van alle wijsheid is om God te vrezen in kinderlijk geloof zodat men daarmee niet alleen moet beginnen maar in zijn hele verdere leven daarin ook moet voortgaan opdat zijn einde ook in de vreeze des HEEREN is. Dat dit ook geldt voor onze tijd en in het bijzonder voor ons goddeloze vaderland dat in grote weelde en welvaart leeft maar met de God van de Bijbel ook in ethische kwesties geen rekening houdt, is zonneklaar.

2i. De vreeze des HEEREN is geen slaafse vrees of vrees voor straf, hel, wraak en doem zoals bij Judas (zie Mattheüs 27:3-5) of Achab (zie 1 Koningen 21:20-21, 27-29), het is een vrees uit liefde (zie 1 Timotheüs 6:3) die kennis van God veronderstelt als van onze Vader, kennis van Zijn liefde en genade in Christus en in het bijzonder kennis van Zijn vergevende liefde. Deze vrees is een heilige en ootmoedige vrees en leidt tot godsdienstige aanbidding. Deze vrees is de basis en het fundament van alle godsdienst. Tenzij een mens God in Christus kent en Hem aanbidt in geest en waarheid in overeenstemming met Zijn geopenbaarde wil, hij weet niets wat hij behoort te weten. Het is de hoofdzaak van alle geestelijke en evangelische kennis en zonder deze kennis betekent alle natuurlijke kennis niets. Daarom verachten dwazen Christus, de Wijsheid Gods, het Evangelie en alle Goddelijke waarheden die in Hem en in het Woord verborgen zijn. Zij verachten de Schriften die een mens wijs maken tot zaligheid. Zulke dwazen zijn atheïsten, deïsten, kortom goddelozen. Zelfs Christus heeft gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden (Hebreë 5:8).

2j. De vreeze des HEEREN leeft in een nederig gemoed; bij een verbroken, verbrijzelde en neergeslagen hart dat zichzelf Gods toorn waardig keurt; die bekommerd is vanwege zijn zonden; dat begerig is om vergeving van zonden te ontvangen omdat God die God is Die zondaren rechtvaardigt; en dat niets liever wil dan God gehoorzamen (zie Spreuken 2:5; Hosea 6:6). Die echt wijs zijn vrezen de HEERE. De eerste en voornaamste wijsheid is de vreeze des HEEREN (zie Jeremia 31:33-34).

3a. Maar wat betekent dat? Wat betekent in dit verband het woord ראשית of "fundament" zoals ik in mijn werkvertaling schrijf? Het woord zelf is afgeleid van het woord ראש, r'sj. Dit laatste woord betekent: hoofd; hoogste; overste; som; eerste; afdeling; begin. Het komt 596 maal voor in het Oude Testament waarvan 10 maal in Spreuken. De Kanttekeningen op de Statenvertaling (nr.20) vergelijken dit begrip met de bouw van een huis waarbij je eerst zorgt voor een goed fundament om vervolgens daar het gehele gebouw op te trekken. Het woord ראשית betekent: begin; eerste fase of stap; eerst; hoofd; leider; principe; beste deel; hoofdzaak; edelste vrucht; eerste vrucht; fundament; basis. De nominativus en de status constructus van het substantivum zijn wat vorm betreft aan elkaar gelijk. De door mij geraadpleegde vertalingen variëren tussen begin; beginsel; abc; aanvang; en basis. ראשית betekent ook zenuw of voornaamste zoals in Jeremia 49:35. Het woord "beginsel" is een oud Nederlands woord voor begin of aanvang zoals blijkt uit Numeri 10:10, Spreuken 8:22 en Ezechiël 36:11 maar heeft in het huidige Nederlands een andere betekenis waarvoor geen Hebreeuws equivalent bestaat maar weergegeven zou kunnen worden met wortel of fundament (zie Spreuken 4:7; 9:10).

3b. Dit woord komt met allerlei derivaten 51 maal voor in het Oude Testament waarvan 5 maal in Spreuken, namelijk in 1:7; 3:9; 4:7; 8:22; 17:14. Salomo stelt in Spreuken 4:7 dat de Wijsheid het voornaamste is; en in Spreuken 8:22 dat de Wijsheid de Oorsprong van alles is in de eeuwigheid bij God. Uit Spreuken 17:14 blijkt dat het begin van ruzie vergeleken wordt met een lek bijvoorbeeld in het plafond door overtollig regenwater. Dat begint heel klein en lijkt zeer gering maar heeft grote gevolgen wanneer dit water ruimte krijgt om door te sijpelen. Uit Spreuken 3:9: *'Vereer den HEERE van uw goed, en van de eerstelingen al uwer inkomsten'* blijkt dat dit woord te maken heeft met het offer der eerstelingen.

3c. Wat houdt dit eerstelingenofer in? Want voor de betekenis van het woord ראשית is dat wel belangrijk. Het offer der eerstelingen is een offer waartoe ook de tienden behoorden namelijk 10% van alles wat de gelovige Israëliet ontving om dat te bestemmen voor de HEERE en Zijn dienst. Het was de gedachte dat de HEERE de Gever is van alle goed en dat Hij ook de Bezitter is van

het land Kanaän, vloeiende van melk en honing en heel vruchtbaar.

Daarom is het eerstelingenoffer in de eerste plaats ook een geschenk aan de HEERE. In wezen geef je Hem iets terug van wat Hij je eerst gegeven heeft. Er zit dus niets verdienstelijks in. Je uit met jouw vrijwillige bijdrage je dank aan God. Eerstelingen zijn dan de eerste en beste vruchten van de oogst en de eerste en beste worp van het vee; ook in kwalitatieve zin. Want het beste is voor de HEERE nog niet genoeg. Volgens Deuteronomium 8:8 behoorden tot deze zevenvoudige vruchten vooral het beste van de tarwe, gerst, wijndruiven, vijgen, granaatappels, olijven en honing.

Dit alles was jaarlijks bij de oogstfeesten van Israël bestemd voor de HEERE, werden gebracht in het huis des HEEREN en onder Zijn zegen geplaatst maar de priesters mochten er het vruchtgebruik van genieten. Zie verder Leviticus 2:14; 19:25; Numeri 15:20; 18:11-12; Deuteronomium 26:1-11; Nehemia 10:37; Psalm 134:3; Ezechiël 44:30.

Een negatieve betekenis van het begrip "eersteling" vinden we in Numeri 24:20 waar de valse profeet Bileam van Amalek zegt dat deze de eersteling der heidenen is en dat zijn uiterste ten verderve is. Met andere woorden: Amalek is de eerste van alle heidenen die ten verderve zullen gaan.

Maar misschien werpt iemand wel tegen dat dit eerstelingenoffer alleen voor het Oude Testament geldt en niet voor het Nieuwe Testament; en dat dit dus voor de christenen van vandaag niet meer geldt. Maar die gedachte zou werkelijk een grote vergissing zijn. De apostel Paulus schrijft: *'Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden, en is de Eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn'* (1 Korinthe 15:20) en *'Maar een iegelijk in zijn orde: de eersteling Christus, daarna die van Christus zijn, in Zijn toekomst'* (1 Korinthe 15:23). En verder: *'En niet alleen dit, maar ook wijzelf, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelve, zeg ik, zuchten in onszelven, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams'* (Romeinen 8:23). Tevens: *'En indien de eerstelingen heilig zijn, zo is ook het deeg heilig, en indien de wortel heilig is, zo zijn ook de takken heilig'* (Romeinen 11:16) en *'Groet Epenetus, mijn beminde, die de eersteling is van Achaje in Christus'* (Romeinen 16:5b). En Johannes getuigt: *'Dezen zijn het, die met vrouwen niet bevlekt zijn, want zij zijn maagden; dezen zijn het, die het Lam volgen, waar Het ook heengaat; dezen zijn gekocht uit de mensen, tot eerstelingen Gode en het Lam'* (Openbaring 14:4) Zie verder ook 1 Korinthe 16:15 en Jakobus 1:18.

Met andere woorden: ook het Nieuwe Testament legt er wel terdege de nadruk op dat Christus de Eersteling is, dat Hij Zichzelf gegeven heeft in plaats van zondaren en zondaresen door Zijn dierbaar bloed te storten aan het kruis van Golgotha. En dat Hij ook Zijn Heilige Geest gegeven heeft opdat Hij allen die van Hem zijn zou maken tot eerstelingen voor God en het Lam. Toen er niemand was van de mensen die het in het reine kon brengen met God, die geen enkel offer kon betalen die opwoog om de schuld en de straf die God eist voor de zonde te voldoen, kwam Christus en heeft aan het recht van God voldaan. Zo is Hij de Eersteling geworden dergenen die in Hem ontslapen. Omdat Hij als Eersteling is opgestaan na Zijn volmaakt volbracht Middelaarswerk zullen allen die uit genade in Hem geloven na Hem opstaan en het eeuwige leven beërven.

Iets anders is het feit dat moderne mensen dit Bijbelse gegeven van het offer der eerstelingen zijn kwijt geraakt; overigens tot ons gebrek en onze schade. Wie onder ons geeft nog tienden in het huis des HEEREN uit dankbaarheid? Bij een jubileum? Bij de geboorte van een kind? Bij een verjaardag? Bij de doop van een zoon of dochter? In het algemeen bij een bijzondere gebeurtenis jegens de Gever van alle goed? En zeg dan niet: dat was Oudtestamentisch want dan krijg je het Nieuwe Testament tegen!

3d. Maar genoeg! Wat wil dit alles zeggen wat onze tekst betreft? Het zal duidelijk zijn dat wij dit woord ראשית in de uitdrukking "beginsel" of "fundament" geestelijk dienen op te vatten. Het gaat dan over het beste deel van onze kennis of wetenschap, het voornaamste van ons verstand, onze wil en al onze vermogens. ראשית, begin, betekent in elk geval niet: iets beginnen en het dan achter ons laten omdat we het gehad hebben. ראשית, begin, is de dragende grond van ons leven, het fundament van ons bestaan. Dit gaat heel ons leven mee.

3e. Alle gaven die we hebben, hebben we van de HEERE ontvangen. Hem behoort alles toe. We geven het uit Zijn hand terug. We stellen alles dienstbaar tot Zijn eer: in het spreken, in het handelen, in het schrijven, in al ons doen en laten. Het mag wel ons gebed zijn: Leer mij, mijn God en Koning, in alle dingen U te zien met de bede om alles wat ik doe te doen voor U. Om ons dagelijks gedrag te zien in Gods perspectief: elk ogenblik als tijd van de HEERE, elke relatie als gelegenheid

van de HEERE, elke plicht als gebod van de HEERE, en elke zegen als gave van de HEERE.

3f. Men zou de zin van deze eerste vier woorden van onze tekst kunnen vertalen met: het beste deel van de Wijsheid is de vreeze des HEEREN. Met andere woorden komt de vraag naar ons toe: wat is nu het beste al is dat maar een heel klein beetje wat je de HEERE kan terug geven van alles wat Hij je uit de overvloed van Zijn genade geschonken heeft? Het antwoord op die vraag is dan: de vreeze des HEEREN, ontzag voor Hem in al je dagelijkse handel en wandel, ontzag voor Hem in je zitten en je opstaan, ontzag voor Hem in je liggen en je gaan. Ontzag voor Hem in al je overwegingen voor Zijn aangezicht met de voortdurende vraag: wat wil God in deze omstandigheden van mij? En dat is geen moeilijk of onmogelijk leven maar zeer ontspannen!

4a. En dan het woord דעת of wetenschap. We hebben al eerder bij de exegese van Spreuken 1:2 en van Spreuken 1:4 het nodige over geschreven. We kunnen er hier dan ook kort over zijn. In deze vorm komt דעת als substantivum 49 maal voor in het Oude Testament waarvan 37 maal in Spreuken, namelijk: 1:4, 7, 22, 29; 2:6, 10; 4:1; 5:2; 8:9, 12; 9:10; 10:14; 11:9; 12:1, 23; 13:16; 14:6-8, 18; 15:2, 7, 14; 17:27; 18:15; 19:2, 25, 27; 20:15; 21:11; 22:12; 23:12; 24:3-5; 29:7; en 30:3. Slechts in Spreuken 2:6, 8:12 geeft de Statenvertaling dit woord weer met “kennis”; in alle andere plaatsen met “wetenschap”. Deze wetenschap is geen wiskundige formule maar een wetenschap die godsdienstig van aard is omdat God die uit genade aan mensen geeft; niet om er zelf over te beschikken als een menselijke gave maar om ermee te werken voor Zijn aangezicht. Zelfs de eenvoudigste mens kan deze wetenschap verkrijgen. Overigens is dit woord in zijn betekenis veelomvattend. Daarbij valt op dat de woorden דעת en חכמה zo goed als synoniemen zijn van elkaar. Zo worden ze in het Spreukenboek ook gebruikt.

4b. Kennis is net zo min als wijsheid schoolse wijsheid en academische geleerdheid. Denk aan de zonen van Eli (1 Samuël 2). Van hen wordt gezegd dat zij de HEERE niet kenden hoewel zij dienst deden in Zijn heiligdom. We mogen niet aannemen dat zij Zijn Naam niet konden noemen of dat zij niets over Hem zouden kunnen vertellen. Maar zij waren dieven. Zij bedrogen God en mensen. En daaruit bleek dat zij Hem niet echt kenden. Zij hadden geen omgang met Hem. Zij dienden Hem niet werkelijk.

5a. Over het woord חכמה in het tweede zinsdeel van dit vers heb ik in mijn Inleiding op het Bijbelboek Spreuken een heel hoofdstuk geschreven zodat ik er nu kort over kan zijn. Het is in ieder geval geen wijsgerig begrip zoals bij de Grieken en bij de volken rondom Israël die hun wijsheid gebruiken om jonge hovelingen aan het hof op te voeden tot diplomaten, maar geestelijk van inhoud – mede vanwege de ה op het einde van het woord – en ook praktisch gericht. Weliswaar wordt de wijsheid van de heidenen niet ontkend (zie Psalm 107:22-32 voor de stuurmanskunst) maar zij hebben geen enkel begrip van de kennis van de ware God en daarom vreezen ze Hem niet. Zoals we weten, verwijst Spreuken 1:7 naar Job 28:28, Psalm 111:10, Spreuken 9:10 en 15:33, en Prediker 12:13. Daar willen we nu in het kort bij stilstaan.

Allereerst Job 28:28. Daar schrijft Job: *‘Maar tot den mens heeft Hij gezegd: Zie, de vreeze des HEEREN is de Wijsheid, en van het kwade te wijken is het verstand.’* In Job 28 verklaart Job dat de Wijsheid alleen van God afkomstig is. God openbaart ons hierin zoveel als tot onze zaligheid nodig is. We noemen dat de kennis van Gods geopenbaarde wil. Duidelijk zegt Job in vers 28 dat alleen de HEERE ware Wijsheid geeft. In wezen geeft Job hier een beschrijving van de ware, zuivere en onbevleete godsdienst waarvan Jakobus zegt: *‘De zuivere en onbevleete godsdienst voor God en den Vader is deze: wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking, en zichzelf onbesmet bewaren van de wereld’* (Jakobus 1:27). In de weg van de vreeze des HEEREN maakt God in Zijn Wijsheid woning bij ons zodat wij in heilige wandel en godzaligheid mogen leven en het eeuwige leven mogen verkrijgen. Want in Christus wonen alle schatten der Wijsheid lichamenlijk.

Ten tweede Psalm 111:10. Daar schrijft de psalmist: *‘Resch. De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid; Schin. Allen, die ze doen, hebben goed verstand; Thau. Zijn lof bestaat tot in der eeuwigheid.’* Mensen worden nooit wijs indien zij God niet vreezen. Maar zalig de mens die God aanbidt en Hem eer geeft als zijn Vader en Meester. Zij zijn werkelijk wijs. Daarbij gaat het niet alleen om het praten over Gods Woord en Zijn geboden maar om ze te doen. Het gaat namelijk niet alleen om het horen met onze oren maar ook om het verstaan met ons hart. Christus zegt: Die Gods wil doet, zal van de leer die Ik breng belijden dat zij van God afkomstig is (zie Johannes 7:17). Die zal God ook eeuwig loven. Die één heel klein ding doet uit de vreeze des HEEREN doet meer dan die duizend geboden en verboden doet zonder deze vreeze.

Ten derde Spreuken 9:10. Daar schrijft Salomo: *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid, en de wetenschap der heiligen is verstand.'* In wezen wordt hier met andere woorden gezegd wat ook in onze tekst staat met dit nuanceverschil dat in plaats van wetenschap hier het woord wijsheid wordt gebruikt. We merken slechts op dat Salomo hier nog pregnanter onder verwoordt dat Christus en het onderhouden van Gods wil in alle dagelijkse voorkomende kleine en grote zaken alles met elkaar te maken hebben; niet als een nieuwe wet maar als een dankbaar leven voor God. De apostel vermaant *'En al wat gij doet met woorden of met werken, doet het alles in den Naam van den HEERE Jezus, dankende God en den Vader door Hem.'* (Kolossensen 3:17) Zie ook de tekst die boven elke bladzijde van deze studie geschreven staat als mijn leidraad!

Ten vierde Spreuken 15:33. Daar schrijft Salomo: *'De vreeze des HEEREN is de tucht der wijsheid; en de nederigheid gaat voor de eer.'* Ook deze tekst brengt hetzelfde onder woorden als we vonden in Spreuken 1:7 maar met een nadere toepassing. Merk op dat de vreeze des HEEREN wijst op een nederige houding niet alleen voor God maar ook voor onze medebroeders en -zusters. Dat leert om af te zien van alle eigen wijsheid en onszelf uit genade geheel en al aan Gods Wijsheid Die Christus is toe te vertrouwen. Van Ambrosius is de opmerking: "Wie zijn broeder in de heerlijkheid des hemels wil overtreffen, die overtreffe hem eerst door gehoorzaamheid hier op aarde."

Ten vijfde Prediker 12:13. Daar schrijft Salomo: *'Van alles, wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt allen mensen.'* In het Bijbelboek Prediker gaat Salomo na wat nu het ware geluk is dat alle mensen op aarde zouden moeten najagen. Aan het einde van dit boek komt hij tot dezelfde conclusie als aan het begin van Spreuken namelijk de vreeze des HEEREN betrachten in al ons dagelijks leven. Een zeer belangrijke tekst die door de Masoreten nog eens onderstreept worden omdat ze dit woord met een hoofdletter beginnen! En tevens omdat vers 14 erop volgt waardoor Salomo benadrukt dat het bepaald niet om het even is hoe iemand leeft omdat God alle zaken in het gericht brengt ook verborgen zaken waar niemand van weet hetzij goed of hetzij kwaad. Immers, de godzaligheid is een groot gewin met vergenoeging en heeft de belofte van het toekomstige en het tegenwoordige leven (zie 1 Timotheüs 4:8; 6:6).

6a. Voor het begrip מוֹסֵר geldt hetzelfde als bij het vorige woord. Ik heb er eerder over geschreven bij de exegese van Spreuken 1:2 en 1:3. De woorden חִכְמוֹהָ וּמוֹסֵר, wijsheid en tucht, keren hier terug. Ze vormen samen een hendiadys (zie pag.211). Je zou dus mogen vertalen wijse-lijke vermaning of vermanende wijsheid. In het verband van vers 2 hebben deze woorden "kennen" als object, in vers 7 "verachten" als object; dus het tegengestelde. In elk geval is duidelijk dat Spreuken 1:1-7 één verband vormen. In elk geval is het laatste lid van dit vers gevolg en bevestiging van het vorige.

6b. De wijsheid der Salomonische Schriften daarentegen rust niet alleen op de grondslag van de geopenbaarde godsdienst maar is zonder Godsvreeze niet mogelijk en ondenkbaar. Godsvrucht en wijsheid moeten altijd samengaan en zijn zonder elkaar onmogelijk. Eén, groter dan Salomo, is hier. Christus spreekt door Zijn woord en Zijn Geest. Hij opent het verstand der mensen dat zij de Schriften verstaan. Christus is het woord en de wijsheid van God en Hij is ons tot wijsheid geworden. Dat wij op Hem als onze wijsheid vertrouwen opdat Zijn Geest in onze harten moge schrijven de dingen die geschreven zijn in dit Boek want dan zullen onze gesprekken levende commentaren worden op de Spreuken van Salomo. Ware wijsheid komt van Boven, is uit God en wordt een mens door de Heilige Geest in het hart gegeven.

7a. Het woord אִיִּל, singularis, of אִיִּלִּים, pluralis, komt met allerlei afgeleide vormen dikwijls voor in het Bijbelboek Spreuken. Een dwaas of dwazen zijn mensen met een altijd amoreel of goddeloos levensgedrag die in hun hoogmoed zichzelf bedriegen en hun schuld verbloemen. Zie voor het enkelvoud "dwaas": Spreuken 7:22; 10:14; 11:29; 12:15-16; 14:3; 15:5; 17:28; 20:3; 27:3; en 29:9. Zie voor het meervoud "dwazen": Spreuken 1:7; 14:9; en 16:22. Wie deze teksten nagaat, zal bovenstaande conclusie onderschrijven. We kunnen niet ontkennen dat het Engelse woord voor "kwaad" namelijk "evil" verband houdt met het Hebreeuwse woord אִיִּל, dwaas. Beiden hebben dezelfde klank. Wie kwaad doet, is een dwaas! Een dwaas betekent niet enkel dwaas maar staat ook voor koppig, hardnekkig, hoogmoedig en onverbeterlijk.

7b. Dwazen willen niet van God en Goddelijke zaken weten, immers *'de dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God'* (Psalm 14:1 en 53:2). En Jeremia profeteert: *'Zijn er onder de ijdelheden der heidenen, die doen regenen, of kan de hemel druppelen geven? Zijt Gij die niet, o HEERE, onze God? Daarom zullen wij op U wachten, want Gij doet al die dingen.'* (Jeremia 14:22). De heilige Wijs-

heid Gods stelt zich met onze tekst tegenover elke ijdele filosofie van wereldse en kerkelijke wijsheidsleraars. De apostel getuigt: *'Ziet toe, dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie, en ijdele verleiding, naar de overlevering der mensen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus'* (Kolossensen 2:8). Een wetenschap, onafhankelijk van enig religieus-zedelijke gevoel die alleen te rade gaat bij het menselijk verstand of methoden van de wereld hanteert om hun stament te maken heeft geen dageraad.

8a. Van deze dwazen zegt onze tekst dat zij wijsheid en tucht verachten. Daarom zijn ze hoewel uiterst intelligent ook uiterst dwaas! De woordvorm בור komt met allerlei afgeleide vormen 10 maal in het Bijbelboek Spreuken voor, namelijk in Spreuken 1:7; 6:30; 11:12; 12:8; 13:13; 14:21; 18:3; 23:9, 22; en 30:17 en wordt allemaal overgezet met het begrip "verachten" of "verachting". Daarin wordt duidelijk dat we het Woord van God verachten maar tot onze eeuwige schade en ook dat we onze vader en moeder de gehoorzaamheid opzeggen en hen dus verachten. Het is in elk geval een doelbewust en opzettelijk verachten van alles wat de HEERE ons geeft ook in het gezin. Dwaasheid is niets anders dan praktisch atheïsme. Ze zijn in hun gedachten autonoom en zichzelf in hun daden tot wet. Atheïsten, dwazen die wijsheid en tucht verachten, laten zich door God noch mensen vermanen. Ondanks hun soms groot verstand zeggen zij in hun daden: wijk van ons want aan de kennis van Uw wegen hebben we geen lust. Zo zijn ze niet alleen dom maar zo uitermate stom omdat ze niet luisteren naar Gods getuigenis en dit waardeloos achten. De psalmist verwoordt: *'De goddeloze, gelijk hij zijn neus omhoog steekt, onderzoekt niet; al zijn gedachten zijn, dat er geen God is'* (Psalm 10:4).

8b. Van deze dwazen en goddelozen, hardnekkige stompzinigen, zegt David: *'Er is geen vreeze Gods voor zijn ogen'* (Psalm 36:2b). Ze mogen wijs zijn in hun eigen ogen en de wereld kan hen ook als wijs beschouwen, maar God Die de harten kent en doorgrondt geeft hen de juiste naam. Stompzinnig en dwaas. De profeet Jeremia betreft deze dwazen op Gods eigen volk in Jeremia 4:22: *'Zekerlijk, Mijn volk is dwaas, Mij kennen zij niet; het zijn zotte kinderen, en zij zijn niet verstandig; wijs zijn zij om kwaad te doen, maar goed te doen weten zij niet.'* Zij hebben des HEEREN woord verworpen, wat wijsheid zouden zij hebben (zie Jeremia 8:9; en Jeremia 36:22-32).

8c. Onze westerse samenleving heeft een hoog ontwikkelde beschavingsniveau. En toch zien we om ons heen dat hoogontwikkelde mensen die de HEERE niet kennen met hun leven niet klaar komen. Tijd en geld voldoen niet. Het huwelijk valt uiteen. Arbeidsinstanties zijn niet toeschietelijk om hulp te verschaffen. Superieuren in de arbeidsmarkt zijn hun loon niet waardig. Ondergeschikten presteren niets. Alles moet men alleen afhandelen in een doorgeslagen autonomie waarbij men slechts voor zichzelf verantwoordelijk is. Want samenwerking is problematisch want dat zou wel eens ten koste kunnen gaan van mijn eigen positie. Kinderen bederven op straat. Met de burenspreek men niet. Dat is onze mentaliteit. En ik overdrijf niet.

8d. Maar wat is de remedie voor zulk gedrag? Men moet het Bijbelboek Spreuken lezen, lezen en nog eens lezen en in het bijzonder Spreuken 1:7! Wanneer je dat doet voor Gods aangezicht en in biddend opzicht kom je tot deze ontdekking: De weg van de Wijsheid is altijd een weg van Boven naar beneden; van God naar ons mensen; de weg van Christus in Zijn vernedering en verhoging. De weg der dwaasheid is altijd een weg van beneden naar Boven met die restrictie dat dwazen Boven nooit zullen bereiken. Ze blijven beneden steken. Daarom zijn ze ook dwaas. Het is mijn innig gebed: HEERE, mag de kinderlijke vreeze des HEEREN mijn Wijsheid zijn, mijn Zekerheid en mijn Zaligheid! Mag deze kinderlijke vreeze weer in ons land wonen, in onze samenleving, in onze gezinnen, in onze kerken, in onze volksvertegenwoordiging, in onze regering en in ons vorstenhuis, ja, in heel deze wereld!

Toepassing.

IN BOVENSTAANDE UITLEG SCHUILT REEDS EEN ZEKERE TOEPASSING VAN ONZE TEKST. WE WILLEN dit motto op het Spreukenboek nu graag nader toespitsen. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.'*

1. De vraag doet zich namelijk aan ons voor: Waarom doen wij de dingen zoals wij ze doen? Wat is de basis van waaruit wij leven, handelen en denken? Dat zijn best belangrijke vragen om over na te denken en bij stil te staan. Want daaruit blijkt of wij de HEERE dienen met heel ons hart. Daaruit blijkt of Christus Jezus onze Wijsheid is en het Beginsel van ons leven. Want alleen dan hebben we deel aan die ware troost in leven en sterven. Zijn wij op deze manier door genade "be-

ginselvast"? De Wijsheid van Spreuken kan men namelijk niet verkrijgen door boeken, ouders of leraren maar door de kennis van God Zelf, dat wil zeggen: doordat Hij Zelf Zich aan je ziel openbaart door Zijn Woord en Geest. De dwaas verwerpt God echter en daarom is wijsheid voor hem iets vervelends en tucht ergerlijk.

2. Helaas groeit er in onze vervlakkende en verruwende tijd een geslacht op dat niet weet wat de inhoud is van de vreeze van Gods Naam terwijl dit toch de leidraad is voor ons dagelijks bezig zijn als ouderen en jongeren; daarom is de vreeze des HEEREN onder ons zeer pover. Later zal Salomo er meer over zeggen. De vreeze des HEEREN wordt gekenmerkt door een diep besef van Gods heiligheid en van zijn schuld tegenover de heilige God, zoals Jesaja uitdrukte toen hij zijn roeping beschreef: ik ben een man van onreine lippen en woon te midden van een volk dat onrein van lippen is (zie Jesaja 6:5). Wie God vreest zinkt weg voor Zijn Woord. Tegelijkertijd kenmerkt zich de vreeze des HEEREN ook door diep ontzag voor God als Vader in Christus Jezus. Daarom zingt Psalm 68, vers 10, berijmd: geloofd zij God met diepst ontzag! Salomo vermaant in Spreuken 23:17b: Zijt te allen dage in de vreeze des HEEREN (zie ook 1 Petrus 1:17b). Wie de HEERE vreest bevindt zich in Zijn tegenwoordigheid in het gevoelen dat niets dat onrein of onrechtvaardig is voor Hem bestaan kan en is overtuigd van zijn schuld voor God. Deze overtuiging is het begin van alle wetenschap die door genade alleen het deel wordt van allen die God in Christus erkennen als hun God en Vader.

3. Salomo heeft ons in dit vers in het bijzonder en in het algemeen in de voorafgaande verzen veel te bieden, namelijk wijsheid die hij namens de HEERE in tien verschillende woorden onder de aandacht brengt. Ze betekenen allen ongeveer hetzelfde maar hebben wel een nuanceverschil. Het zijn de woorden: המוכח (wijsheid), מוסר (tucht), בינה (verstand), ערמה (kloekzinnigheid), דעת (wetenschap), מזומה (bedachtzaamheid), לקח (leer), תחבולה (raad), מליצה (uitlegging) en חידה (raadsel). Daarbij valt op dat ze bijna allemaal een ה op het eind van het woord hebben waardoor Salomo te kennen geeft dat deze woorden in tegenstelling tot de volkeren rondom Israël vrucht van genade zijn en dus van God afkomstig. Daarbij heeft hij jongeren op het oog al worden ouderen niet uitgesloten terwijl het fundament daarvan de vreeze des HEEREN is.

4. Salomo is er duidelijk over: Wijsheid is een gave van de HEERE. Alleen Hij is wijs. Hij wordt ook de alleen wijze God genoemd (zie Romeinen 16:27 en vergelijk Romeinen 11:33). En toch geeft Hij Wijsheid aan iedereen die Hem ootmoedig smeekt: HEERE, ik ben geen Salomo maar zoals U Salomo hebt willen verhoren toen hij tot U bad, wil ook mij verhoren als ik tot U smee om Uw Wijsheid wat ik in deze situatie moet doen of laten! En dat gebed wil Hij zeker verhoren om Christus' wil want Spreuken 2:6 zegt: *'de HEERE geeft wijsheid'*. En op de vraag hoe een mens wijs wordt, is het antwoord in onze tekst gegeven: alleen door de vreeze des HEEREN. Wie God vreest als vrucht van de Heilige Geest krijgt met God te doen. We leren onszelf kennen. Dat we in Adam God moeden vrijwillig de rug hebben toegekeerd. Dat wijzelf van die dwaze mensen zijn ook met onze gereformeerde godsdienst maar dat we Christus nodig hebben om door recht verlost te worden. Zo wordt Gods liefdewet in ons hart geschreven door de Heilige Geest. Zo leren we leven en staan op het fundament van Gods Woord op weg en reis naar de eeuwigheid en leren we ook tot Gods eer te zingen: door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen!

5. Wie wijs wil worden hoeft niet veel intellect te hebben al is wijsheid niet alleen voor domme mensen maar ook voor hoog opgeleiden want de Wijsheid van God is een kwestie van ons hart zoals Spreuken 2:10 zegt. En deze Wijsheid openbaart God in Zijn Woord en in Zijn werken. Zo komt de vreeze des HEEREN in ons hart; middels Gods Woord en in de weg van kinderlijke eerbied voor al het door God geschapene. Dat betekent dus met nederigheid, nederigheid en nog eens nederigheid tegenover God en al Zijn ordeningen zoals Psalm 131: 1 onder woorden brengt: *'O HEERE! mijn hart is niet verheven, en mijn ogen zijn niet hoog; ook heb ik niet gewandeld in dingen mij te groot en te wonderlijk'*.

6. We schreven zo juist dat de HEERE aan de mens Wijsheid leert vanuit Zijn Woord en dan vooral uit de Thora niet alleen ten aanzien van de dingen van de godsdienst maar ook ten aanzien van alledaagse zaken. Laat ik een paar voorbeelden aangaande de handel, armenzorg, maatschappelijk werk en rechtspraak noemen. Want ook dit alles valt onder de vreeze des HEEREN.

Deuteronomium 25:13-16: *'Gij zult geen tweeërlei weegstenen in uw zak hebben, een groten en een kleinen. Gij zult in uw huis geen tweeërlei efa hebben, een grote en een kleine. Gij zult een volkomen en gerechten weegsteen*

Spreuken 11:1: *'Een bedriegelijke weegschaal is den HEERE een gruwel; maar een volkomen weegsteen is Zijn welgevallen.'*

Spreuken 16:11: *'Een rechte waag en weegschaal zijn des*

hebben; gij zult een volkomen en gerechten efa hebben; opdat uw dagen verlengd worden in het land, dat u de HEERE, uw God, geven zal. Want al wie zulks doet, is den HEERE, uw God, een gruwel; ja, al wie onrecht doet.'

Leviticus 19:9-10: 'Als gij ook den oogst uws lands inoogsten zult, gij zult den hoek uws velds niet ganselijk afoogsten, en dat van uw oogst op te zamelen is, niet opzamelen. Insgelijks zult gij uw wijngaard niet nalezen, en de afgevallen beziën van uw wijngaard niet opzamelen; den arme en den vreemdeling zult gij die overlaten; ik ben de HEERE, uw God!'

Deuteronomium 24:17: 'Gij zult het recht van den vreemdeling en van den wees niet buigen, en gij zult het kleed der weduwe niet te pand nemen.'

Deuteronomium 27:17: 'Vervloekt zij, die zijns naasten landpale verrukt! En al het volk zal zeggen: Amen.'

Exodus 23:1-2: 'Gij zult geen vals gerucht opnemen; en stelt uw hand niet bij den goddeloze, om een getuige tot geweld te zijn. Gij zult de menigte tot boze zaken niet volgen; en gij zult niet spreken in een twistige zaak, dat gij u neigt naar de menigte, om het recht te buigen.'

Deuteronomium 1:17: 'Gij zult het aangezicht in het gericht niet kennen; gij zult den kleine, zowel als den grote, horen; gij zult niet vrezen voor iemands aangezicht; want het gericht is Godes; doch de zaak, die voor u te zwaar zal zijn, zult gij tot mij doen komen, en ik zal ze horen.'

HEEREN; alle weegstenen des zaks zijn Zijn werk.'

Spreuken 20:10: 'Tweeërlei weegsteen, tweeërlei efa is den HEERE een gruwel, ja, die beide.'

Spreuken 14:21: 'Die zijn naaste veracht, zondigt; maar die zich der nederigen ontfermt, die is welgelukzalig.'

Spreuken 14:31: 'Het oor, dat de bestraffing des levens hoort, zal in het midden der wijzen vernachten.'

Spreuken 22:9: 'Die goed van oog is, die zal gezegend worden; want hij heeft van zijn brood den armen gegeven.'

Spreuken 28:27: 'Die den armen geeft, zal geen gebrek hebben; maar die zijn ogen verbergt, zal veel vervloekt worden.'

Spreuken 15:25: 'Het huis der hovaardigen zal de HEERE afrukken; maar de landpale der weduwe zal Hij vastzetten.'

Spreuken 23:10-11: 'Zat de oude palen niet terug; en kom op de akkers der wezen niet; want hun Verlosser is sterk; Die zal hun twistzaak tegen u twisten.'

Spreuken 14:25: 'Een waarachtig getuige redt de zielen; maar die leugens blaast, is een bedrieger.'

Spreuken 17:15: 'Wie den goddeloze rechtvaardigt, en den rechtvaardige verdoemt, zijn den HEERE een gruwel, ja, die beiden.'

Spreuken 24:23b: 'Het aangezicht in het gericht te kennen, is niet goed.'

Spreuken 25:18: 'Een man, tegen zijn naaste een valse getuigenis sprekende, is een hamer, en zwaard, en scherpe pijl.'

Daarbij nog dit: Salomo is niet alleen bij de Thora in de leer geweest, hij heeft ook zijn invloed gehad op de profeten en in het Nieuwe Testament. De geciteerde teksten in deze studie in dit verband verwijzen daarnaar. Zie Spreuken 29:18: *'Als er geen profetie is, wordt het volk ontbloot; maar welgelukzalig is hij, die de wet bewaart.'*

7. Onder punt 5 is al genoemd dat God Zijn Wijsheid niet alleen openbaart in Zijn Woord maar ook in Zijn werken. Op duizenden manieren blijkt dit voor ieder die de HEERE vreest. Wanneer we om ons heen zien in de hemel en op de aarde merken we Gods verordeningen en vinden we een onuitputtelijke bron van Wijsheid. Dat er op een dag een nacht volgt en op een nacht een dag is zeker niet toevallig maar uiting van Gods zorg voor allen die God vrezen. Denk ook aan de ritme van werken en rusten. Veel eerder dan verantwoord omgaan met de rijkdommen van deze aarde en over onze (buitensporige) voedsel- en drinkgewoonten schreef Salomo er al over (zie o.a. Spreuken 23:29-30; 25:16). En ook wanneer de vreeze des HEEREN niet genoemd wordt blijkt dat deze wel terdege is verondersteld (zie bijvoorbeeld Spreuken 10:5). Dat een boer tijd en wijze kent heeft hij te danken aan zijn God.

8. Wat zijn zij die niet met God rekenen en de vreeze des HEEREN niet kennen, de dwaazen die in onze tekst genoemd worden, toch nameloos ongelukkig en ellendig! Willens en wetens verwerpen ze Gods wijsheid en tucht. Ze zien niet de hand van God wanneer veel in hun leven op een teleurstelling uitloopt of wanneer ze succes hebben in het zaken doen. Hun zogenaamde autonome levensgedrag sluit Gods vreeze buiten en zo omhelzen ze de wanorde als hun orde in deze tijd. "Ik maak zelf wel uit wat goed is en wat kwaad", is ten diepste hun gedachte. En wee degenen die er kwaad van spreekt. Stellig is onze tekst na de Verlichting niet van deze tijd en klinkt deze voor de moderne mens provocerend. Hoe dan ook, ze is zeker niet versleten maar legt in wezen dynamiet onder elke vorm van rationalisme. Elke andere wijsheid dan deze vreeze des HEEREN als het fundament der wetenschap is niet anders dan dwaasheid al wordt deze wetenschappelijk verwoord. Daarom de vraag: wie is wijs en wie is dwaas? Het antwoord op deze vraag is een zaak van leven of dood. Men zal nooit echt wijs worden als men niet begint met God te vrezen en in liefde Hem aan te hangen in Wie al de schatten der wijsheid verborgen zijn. Maar dwaazen willen God niet kennen.

Ze kennen zichzelf niet, God niet, de weg niet, de gevaren niet, het Woord niet, Christus niet en verwerpen op de manier het medicijn dat hen van hun dwaasheid kan genezen: wijsheid en tucht. Ze onderzoeken medicijnen onder een microscoop, verkruimelen ze, schrijven er dikke boeken over die vol dwaasheid zijn maar nemen ze niet in ter genezing van hun dodelijke kwaal.

9. Onze tekst gaat over de verhouding wetenschap en wijsheid waarbij wijsheid de voorname is. Daarbij heeft de koninklijke schrijver het fundament stevig verankerd in de vreeze des HEEREN. Deze leerstelling is ver reikend en verrijkend. Want Salomo ontving zijn onderwijs van de Goddelijke Leraar Die in de school van de heidenen totaal onbekend was. Deze vreeze des HEEREN sluit de vertrouwelijke en bevindelijke omgang met God bepaald niet uit maar is geworteld in de liefde tot God en Goddelijke zaken. De grond van deze vertrouwelijke liefde wordt gevonden in Exodus 20:2a *'Ik ben de HEERE, uw God'* en de bron ervan in Exodus 20:2b *'Die u uit Egypteland, uit het diensthuis uitgeleid heb'*. Daarmee wordt een schepsel op ontzagwekkende afstand van de Schepper en een kind dichtbij zijn Vader in de hemel gehouden om Christus' wil.

Wat is de betrekking tussen de vreeze des HEEREN en ware wijsheid? Het ene is het fundament van ons zielenhuis, het andere de op dat fundament opgetrokken woning. Het ene is de stam, het andere de takken uit de stam ontsproten. Het ene is een levende fontein, het andere een bruisende stroom. Zo is de vreeze des HEEREN het beginsel der wetenschap. Hij die niet eerbiedig op God vertrouwt, weet eigenlijk niets wat hij zou moeten weten. Hij heeft een verwrongen kijk op de dingen. Hij die in zijn hart zegt dat er geen God is, is een dwaas al weet hij alles van mathematica, fysica, atoomfysica, informatica en cybernetica. Want ondanks al hun menselijke geleerdheid hebben deze mensen geen fundament. Daarmee vergeleken is een boer die God kent wijzer dan de meest wijze mens die God niet kent.

De man die weet dat niet alleen de zonde geheerst heeft tot de dood maar ook dat de genade heerst door gerechtigheid tot het eeuwige leven door Jezus Christus, onze HEERE, bezit een krachtiger wetenschap dan hij die de loop der planeten berekent en de periode van de terugkeer van de kometen voorspelt. De vreeze des HEEREN is een fundamentele noodzaak waarvan hoge verworvenheden en zelfs materiële voorspoed absoluut afhankelijk zijn. Ware wetenschap in geestelijk opzicht is groter dan ware wetenschap in materieel opzicht. De kennis van God is de oorsprong der wetenschap. Op deze solide basis verkrijgt men echte wetenschap: hoog als de hemel, wijd als het heelal en duurzaam als de eeuwigheid.

10. Zoekt de Drieënige God recht te kennen. Dient Hem met een nederig hart. Wie Hem nederig valt te voet, zal van Hem Zijn wegen leren. Een verbroken en verslagen hart en geest zal de HEERE niet verachten. Met mijn ziel heb ik U begeerd in de nacht, zingt de psalmdichter. En dat kan alleen door de vreeze van Gods Naam zoals bijvoorbeeld Obadja die ondanks zijn dienst aan het goddeloze hof van koning Achab de HEERE vreesde vanaf zijn jeugd (1 Koningen 18:12). Wat zijn zij ongelukkig die de HEERE en Zijn vreeze verachten. Spreuken 14:26-27 zegt: *'In de vreeze des HEEREN is een sterk vertrouwen, en Hij zal Zijn kinderen een Toevlucht wezen. De vreeze des HEEREN is een springader des levens, om af te wijken van de strikken des doods.'*

WE SLUITEN DIT GEDEELTE AF MET EEN PREEK DIE IK OVER SPREUKEN 1:7 HEB GEHOUDEN. THEMA was: op de school van Salomo, met drie gedachten: de leerlingen, het onderwijs en de lessen op deze school van Salomo.

Wanneer ik aan jullie, jongens en meisjes, vraag: wie wil er graag naar school, denk ik, dat ik weinig vingers zie van hen die graag willen. Maar wanneer ik aan jullie vraag: wie wil er graag naar deze school van Salomo, wat krijg ik dan voor antwoord? En wanneer ik dat aan u vraag, gemeente? En toch is op deze school van Salomo plaats voor de jongste en de oudste onder ons. Er is geen leeftijdsgrens. Er is geen toelatingsexamen. Je hoeft er niet intelligent voor te zijn al is er ook plaats voor super begaafden. Maar er is zeker ook plaats voor hen die door de wereld afgeschreven zijn of het syndroom van down hebben.

Wat is dan wel nodig om leerling te worden op de school van Salomo? Wel, dat zegt onze tekst: *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.'* Dus, die wijs zijn, worden als leerling aangenomen. Maar die dwaas zijn, niet. Want zij verachten wijsheid en tucht. Maar wie neemt hen dan als leerlingen aan? Want ik zei: leerlingen op de school van Salomo. Maar het is niet Salomo die leerlingen aanneemt of afwijst. Achter Salomo zie ik de gestalte van de meerdere Salomo, Christus Jezus, Die door de Heilige Geest leerlingen roept:

Mijn zoon, Mijn dochter, geef Mij uw hart!

Wie luistert er naar deze roepstem? Want ik zei dat die wijs zijn als leerlingen worden aangenomen. Maar ik moet het nog wat preciezer formuleren. Want wie is wijs? Ben jij dat? Bent u dat? Is "wijs" een kwestie van verstand, aanleg of karakter? Zit het in de familie? Of is het anders? Nu, het is inderdaad anders. Want de woorden "dwaas" en "wijs" dienen we geestelijk op te vatten. Ze staan voor geestelijke zaken. Dwazen zijn zij die dwaas zijn in geestelijk opzicht, in hun verhouding tot God. En wijzen zijn zij die uit genade alleen wijs zijn geworden in geestelijk opzicht, in hun verhouding tot God. Daar gaat het hier over.

En wie is er nu echt geestelijk wijs? Ik houd mij aan Gods Woord en dan moet ik zeggen dat er vanuit onszelf niemand is die wijs is in geestelijke zin. Niemand van zichzelf. U niet. Jij niet. En ik niet. Er is ook niet tot één toe. Dat is de Bijbelse stand van zaken wanneer het gaat over geestelijk wijs. En de oorzaak? Kort gezegd: de zonde. Wij hebben allen, niemand uitgezonderd, Gods Wijsheid verworpen en zijn dwazen geworden terwijl we onszelf o zo wijs achten.

Dat betekent dan dus ook dat niemand leerling kan worden op de school van Salomo. We hebben onszelf allemaal van dat grote goed beroofd. Allen verachten we Gods wijsheid en Gods tucht. Want God hebben we buiten ons leven gebannen. We zijn eigenlijk door eigen schuld dood-ongelukkige en ellendige mensen geworden. We leven zonder God. En al spreken we dat niet altijd uit, het leeft wel in ons hart. En uit het hart zijn de uitgangen des levens. De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God. Merkt u wel? En we beelden onszelf in dat niemand ons ter verantwoording kan roepen. Maar hoe vergissen we ons. Want God is Rechter Die beslist.

Hoe is dat in uw leven, gemeente? Hebt u die dwaasheid bij uzelf al ontdekt? Of bedriegt u uzelf? Leeft u rustig door alsof God niet bestaat? Dat zou dan toch wel het toppunt van dwaasheid zijn. Maar toch, hoor, o dwaze mens, naar de roepstem van Christus Die ook u hoe dwaas u ook bent toeroept: geef Mij uw hart! Want wat bij uzelf onmogelijk is om van dwaas wijs te worden, dat wil nu God doen door Zijn Geest en Woord. In een weg van geloof, wedergeboorte en bekering. Werkelijk, God heeft er recht op dat u Hem erkent als uw God. En Hij nodigt u uit om u tot Hem alleen te wenden met de bede om wijs te mogen worden. Ja, het is niet enkel een sterke aandring van Zijentwege waarbij u dan zelf maar moet zien wat u er mee doet. God is geen postbesteller. Neen, dit is het bevel van niemand minder dan de HEERE der heren Die u niet over heeft voor het eeuwig verderf maar Die u het eeuwige leven schenken wil door Zijn Wijsheid.

Hoor toch hoe Christus u en jou roept: komt herwaarts tot Mij allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven. Neemt Mijn juk op u en leert van Mij dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uw zielen. Hoor het Evangelie van vrije genade dat u aangeboden wordt met bevel van geloof en bekering. Hier is eeuwig leven voor u die uw dwaasheid hebt ontdekt en daarom door genade begeert wijs te worden op de school van die meerdere Salomo. Zalig wanneer u iets mag kennen van die eerbied voor Gods majesteit. En door die vreeze getrokken vanuit Gods eeuwige liefde u aanmeldt als leerling bij deze school met de bede: HEERE, als er dan ook voor een zondaar als ik op Uw school plaats is, zie, hier ben ik. Schrijft U mij alstUblieft in. Leerlingen gevraagd!

'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.' Op de school van Salomo. We denken na over het onderwijs op de school van de meerdere Salomo. Want wie uit genade leerling mag worden op deze school is verzekerd van het beste onderwijs dat er op de hele wereld te vinden is. Zo is het toch ook wanneer je leerling wordt op een bepaalde school. Je wilt zeker zijn van goed en gedegen onderwijs. Niet alleen wat betreft kennis voor het maatschappelijk leven maar ook kennis voor het leven met de HEERE. Dat betekent een grote verantwoordelijkheid voor hen die les geven. Ze hebben ons gebed nodig.

Nu, goed en gedegen Bijbels onderwijs inzake het leven van elke dag en het geestelijke leven is te vinden op de school van Salomo. Daarbij is dit wetenschappelijk onderwijs in de nauwste zin van het Woord. Want onze tekst zegt: *'de vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap.'* Elders wordt in de Bijbel ook in soortgelijke woorden gesproken over deze zaak. Tot zesmaal toe. Job 28:28. *'Zie, de vreeze des HEEREN is de wijsheid, en van het kwade te wijken is het verstand.'* Psalm 111:10. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid; allen, die ze doen, hebben goed verstand; Zijn lof bestaat tot in der eeuwigheid.'* Onze tekst in Spreuken 1:7. Spreuken 9:10. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wijsheid, en de wetenschap der heiligen is verstand.'* Spreuken 15:33a. *'De vreeze des HEEREN is de tucht der wijsheid.'* En Prediker 12:13. *'Van alles, wat gehoord*

is, is het einde van de zaak: Vrees God, en houd Zijn geboden, want dit betaamt allen mensen.'

U merkt wel, dit is wetenschappelijk onderwijs pur sang in de dingen van Gods Woord voor het leven van alle dag. Op de school van Salomo. Ja, maar bovenal op de school van de meerdere Salomo, onze HEERE Jezus Christus. Door de Onderwijzer bij uitnemendheid, de Heilige Geest. Hij onderwijst u, jou en mij in de vreeze des HEEREN. Wat dat is? In elk geval niet dat je bang moet zijn voor God. Dat wij angstig in een hoekje wegkruipen voor Zijn straffende hand of het toekomende wereldgericht.

Zeker, we mogen er best bang voor zijn wanneer God op Zijn dag komt om te oordelen de levenden en de doden. Waren we er allemaal maar bang voor! En bracht het ons allemaal maar meer op onze knieën voor God! Helaas hebben velen alle normen en waarden aan de kant geschoven en leven met de leus "pluk de dag" onverschillig naar de dag van hun dood. Maar het woord 'vreeze' betekent geen angst. Dat zou ook niet het beginsel der wetenschap of wijsheid kunnen zijn. Op deze genadeschool van Salomo wordt geen onderwijs gegeven in angst voor God. Dat brengt ons ook niet op de plaats waar God ons hebben wil. Angst voor God of wettische vrees verdoemt en veroordeelt ons. Maar de vreeze des HEEREN brengt ons voor God in de schuld en leert ons pleiten alleen op vrije genade. We krijgen ontzag voor God, Zijn Woord, Zijn Naam, Zijn geboden.

De wetenschap waarvan onze tekst spreekt duidt op kennis. En dan geen kennis van het hoofd alleen maar kennis van het hart. Bevindelijke kennis. Ondervindelijke en beproefde kennis. Kennis die we leren in de verborgen omgang met God die zielen vinden waar Zijn vrees in woont. Bevindelijke Godgeleerdheid. Wat is het Godverheerlijkend wanneer de HEERE je door Zijn Woord en Geest onderwijs geeft aangaande wie Hij is en wie jij bent. Dan sta je naakt aan de dijk. Dan laat jij je geheel en al door Zijn Woord en Geest regeren. Dan besef je dat Zijn gemeenschap zoeter is dan het leven en Zijn verberging bitterder dan de dood.

Wat is nu een Bijbels kenmerk van de 'vreeze des HEEREN'? Dit dat je niet zoals dwazen wijsheid en tucht veracht maar die integendeel juist omhelst. Daar moet je het van hebben in je leven. Eerst iets over wijsheid. Straks iets over tucht. Want de vreeze des HEEREN is basis, fundament en voedingsbodem van alle wijsheid. Eigenlijk hebben alleen Gods kinderen echte wijsheid. Beroemde filosofen van verleden en heden hebben er slechts over gebazeld. Ze kennen er niets van. Jesaja zegt: *'Ik zal de wijsheid der wijzen doen vergaan'*. En Jeremia zegt van de wijzen: *'Ziet zij hebben des HEEREN Woord verworpen, wat wijsheid zouden zij dan hebben?'*

Die wijsheid die wij voor ons lichaam en ziel en ook heel praktisch in het leven van alle dag nodig hebben krijgen we van de HEERE zo we Hem er om smeken. Dit is het abc, xyz en fundament van onze ziel. De wijsheid van beneden is slechts eigenwijsheid. Maar de wijsheid van boven is van God. En deze wijsheid zoals Salomo's school ons onderwijst is een Persoon. Onze HEERE Jezus Christus. Die allen die geloven gegeven is tot wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking en verlossing. Christus is de kracht Gods en de wijsheid Gods. In Hem zijn al de schatten der wijsheid en der kennis verborgen.

Wil je wijs worden tot zaligheid, vlucht dan tot Christus! Want Zijn stem is tot mensenkinderen. Bent u in geestelijke nood? Vraagt u of u wel wederom geboren en bekeerd bent? Vraagt u of u wel het ware geloof hebt? Ik bid u: ga tot Christus. Ik weet geen beter Adres dan Hij Die al uw noden kent en er raad mee weet. Want Hij is in alle dingen als u verzocht geweest als een getrouw en barmhartige Hogepriester doch zonder zonde. De toegang tot Zijn genadetroon is vrij.

'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.' Ik zou nog terugkomen op het begrip 'tucht' in onze tekst. Ik sluit tegelijk aan bij onze laatste gedachte: de lessen op de school van Salomo. Want deze lessen hebben alles te maken met wijsheid en tucht. Het woord tucht heeft niets te maken met hardheid of de knoet er over. Zoals men vroeger op school onderwijs gaf en misschien was dat toen nodig. Tucht in de Bijbelse zin van het woord heeft alles te maken met recht maken of recht zetten. Vaak wordt het gebruikt samen met wijsheid. Niet alleen hier maar ook elders in Spreuken.

Wanneer de HEERE door Zijn Woord en Geest tucht over ons en ons leven uitoefent, wil Hij ons in rechte wegen leiden. Ons recht zetten. Zodat we van dwaalwegen weer in het goede spoor komen en niet afwijken noch ter linker- noch ter rechterzijde. En dat doet de HEERE altijd met wijsheid. Met liefde. Om ons tot Zich te trekken. Wat is de HEERE wijs in Zijn tucht. Wij zien dat vaak niet wanneer we ons op een dwaalweg bevinden. Wij laten ons beetnemen door die leugenaar van den beginne: de satan. Maar de HEERE ziet het dwaze van die weg wel. Hij houdt ons ervan terug.

Eerst waarschuwt Hij ons door Zijn Woord. Nog eens. En nog eens. Telkens weer. Maar als we niet horen willen moeten we voelen. Dat is Gods tucht. Bijbelse tucht. En is het niet genadevol wanneer de HEERE zo met ons handelt? Welaan dan, laten we Zijn tucht verdragen die ons Zijn liefde toont! En laten we daartoe Zijn lessen op de school van Salomo ter harte nemen. Want ze zijn het zo waard. Hij trekt ons met koorden van eeuwige liefde.

Want als u nu vraagt hoe u deze wijsheid en tucht leert dan wijs ik u op mensen die door de HEERE Zelf onderwezen zijn in Godsvrucht en genade. Dat kunnen ouders of grootouders zijn. Dat kunnen ook goede vrienden zijn. Ik noemde straks bevindelijke Godgeleerdheid. Nu, daar herken je deze mensen aan. Maar ik wijs u bovenal op het Woord van de levende God. Want mensen kunnen de ene keer zus en de andere keer zo zijn. Maar Gods Woord is de beste toetssteen die er is. Volkomen betrouwbaar, zeker en veilig. En leer het uit het Woord op uw knieën. Want werkelijk de HEERE laat geen bidder staan. Salomo heeft dat zelf ondervonden.

Lessen op de school van Salomo. Lessen op de school van de meerdere Salomo. Lessen in wijsheid en tucht. Je doet er je leven lang over. Je bent levenslang leerling. Soms moet je weer eens de eerste beginselen helemaal overnieuw leren. Van de hoogste naar de eerste klas. Eerst op de dag van het grote examen wanneer Christus terugkomt worden we leerling af. Om dan in alle volmaaktheid het zingen te leren tot de eer van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Tot de eer van Gode en het Lam Dat ons kocht met Zijn dierbaar bloed.

En weet u, deze lessen op Christus' school zijn zo praktisch. Gericht op de praktijk van alle dag. Lessen in praktische Godsvrucht. Laat ik een aantal van deze lessen noemen. Want we krijgen van de meerdere Salomo les in de praktische vakken van liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachmoedigheid en matigheid. We gaan ze kort na.

Liefde. Liefde tot God en uw naaste. Liefde zelfs tot uw vijanden. Is dat praktijk in ons leven? Hebt u het heil van uw medebroeder en -zuster op het oog? Lijdt u liever ongelijk? Of vertelt u het verkeerde van een ander verder? Acht u hem uitnemender dan uzelf?

Blijdschap. Is de blijdschap in God onze sterkte en kracht? Het is een blijdschap die geboren is uit een hartelijke droefheid naar God die een onberouwelijke bekering tot zaligheid werkt. Hierdoor kun je zelfs in veel verdriet wel eens psalmen zingen in de nacht. En zo uw weg met blijdschap reizen.

Vrede. Want het geldt voor deze leerlingen op de school van de meerdere Salomo dat ze enigszins kennis hebben aan de zaak waar de apostel van getuigt: wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede met God, door onze HEERE Jezus Christus. En zie, dan zoekt u ook vrede met elkaar. U kunt niet in onmin met elkaar leven.

Lankmoedigheid. Een moeilijke les, deze lankmoedigheid of geduld. Geduld te hebben met de zwakheden en gebreken van anderen. Elkaar verdragen. Is dat niet een machtig wapen van de Heilige Geest om partijschappen in gemeenten en kerk te overwinnen?

Goedertierenheid. En ik neem daar ook goedheid bij. Wie deze les ter harte neemt wordt mild voor een ander zoals Christus mild was tegenover zondaren. Als bij de HEERE milde handen en vriendelijke ogen zijn van eeuwigheid moeten wij een medebroeder of -zuster niet meedogenloos veroordelen.

Geloof. En dan vooral praktisch geloof. Om in alles op de HEERE te vertrouwen al is het met vallen en opstaan. Al voert de HEERE ons ook door de zee en is Zijn pad door grote wateren. Hij is getrouw en rechtvaardig dat Hij ons niet laat omkomen in dure tijd en hongersnood.

Zachtmoedigheid. Neen, in deze les leert een leerling op Gods genadeschool niet dat hij met zich moet laten sollen. We leren onze dwalende broeder of zuster te vermanen in alle vriendelijkheid want we hebben zijn zaligheid op het oog.

Matigheid. Of ook wel zelfbeheersing. Onze begeerten zo te matigen dat onze naaste gesticht en God er door wordt verheerlijkt.

Zie daar enkele praktische lessen voor ons dagelijks leven naar aanleiding van onze tekst. *'De vreeze des HEEREN is het beginsel der wetenschap; de dwazen verachten wijsheid en tucht.'* Op de school van Salomo: de leerlingen, het onderwijs, en de lessen op school van de meerdere Salomo. Jong en oud, is dat ons leven? Is dat onze dagelijkse praktijk? Iemand zucht: ik vind dat zo moeilijk. Moeilijk om heilig voor God te leven. O, vraag het toch aan de HEERE. Echt waar, je mag weten: niemand klopt bij Hem tevergeefs aan. Hij geeft de wens van allen die Hem vrezen. Hun bede heeft Hij nimmer afgewezen.

We zien om ons heen dat veel mensen met de dienst aan God hebben afgerekend. Het zegt hen niets meer. Wat zou er de oorzaak van zijn? Geeft dat geen stof tot verootmoediging bij onszelf? Want maken we een ander door onze levenswandel jaloers om onze God te dienen? De vraag stellen is deze beantwoorden. Wat hebben jongeren en ouderen de Heilige Geest nodig opdat Hij nieuw leven schenkt in de dorre doodsbeenderen van ons hart en leven!

Wat hebben jongeren en ouderen nodig om gefundeerd te worden op de Christus der Schriften en de zaken van vergeving van zonden en heiliging van ons leven te leren en telkens opnieuw te leren! Wat hebben jongeren en ouderen nodig om van God de Vader wijsheid en tucht te leren, om hun leven telkens opnieuw te ijken en te herijken in de vreeze des HEEREN die het beginsel der wetenschap is. Opdat God Drieënig alle eer ontvangt, nu en tot in eeuwigheid.

Amen.